Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!

Эҥсиэли

• Нам улууһун хаһыата •

1935 сыл алтынньы 5 күнүгэр төрүттэммитэ

1996, 2005, 2009 сылларга республика басты хаһыата

2010 с. От ыйын 24 күнэ Субуота №84-85 (10375)

PDF Compressor Free Version

СИА иһитиннэрэр

ДУОГАБАР САҤАРДЫЛЛЫАҔА

2010 сыл от ыйын 14-15 күннэригэр вице-президент Дмитрий Глушко салайааччылаах Саха сирин делегацията Татарстаҥҥа сылдьыта. Саха сирин уонна Татарстан республикатын икки ардыгар атыы-эргиэн-экономическай сибээһи салгыы сайыннарарга, икки өттүттэн бииргэ үлэлээһин үчүгэй түмүгүн бөҕөргөтөргө уонна Татарстан уонна Саха сирин экономическай, атыы-эргиэн уо.д.а. кыахтарын сөптөөхтүк туһанарга, маны сэргэ дуогабары саҥардар туһуттан 2010 с. Саха республикатын правительствотын уонна Татарстан республикатын правительствотын атыы-эргиэн-экономическай, научнай-техническэй, социальнай-культурнай эйгэлэргэ бииргэ үлэлэһиитин сөбүлэҥин бэлэмниир туһунан былааны ылыылынна.

* * *

2010 сыл бастакы аҥарыгар уопсайа 89 мөл. доллар суумалаах бриллиант оҥоһуллубут. Бу көрдөрүү ааспыт сыллааҕар 4,6 төгүл үрдүк. Уопсайа 78 мөл. доллар суумалаах бриллиант атыыга барбыт. Бу көрдөрүү 2009 сыл таһымыттан 3,5 төгүл үрдүк. Оҥоһуллубут бриллиант улахан аҥара (88%) республика тас өттүгэр атыыланар. Ааспыт сылтан 3% үрдүк көрдөрүүлээх 562 мөл. солк. суумалаах ювелирнай оҥоһуктар оҥоһуллубуттар. Саха маастардарын ювелирнай оҥоһуктара дьон-сэргэ интэриэһин тардаллар диэн СР промышленноска министерствота иһитиннэрэр.

* * *

От ыйын 20 күнүгэр СР МВД коллегиятын киэҥ ыҥырыылаах мунньаҕа буолла. Мунньахха 2010 сыл бастакы аҥарынан республика ИДьО-тын оперативнай-служебнай үлэтин түмүгэ таҕыста уонна сыл иккис аҥарыгар соруктар туруорулуннулар. Буруйу оҥоруу 9% диэри, онтон ыарахан буруй-12% аччаабыт. Сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор буруйу кэһиилэрэ 34% аччаабыт, онтон буруйу арыйыы -58%-тан 61,1 % диэри үрдээбит. Мунньахха СР президенин уонна правительствотын дьаһалтатын салайааччы Айсен Николаев Өлүөхүмэ куоракка ыытыллыахтаах Саха сирин V спортивнай оонньууларыгар бэрээдэги көрүүгэ уонна куттал суох буолуутун хаачыйыыга улахан болҕомто ууруллуохтааҕын тоһоҕолоон эттэ диэн СР президенин уонна правительствотын пресс-сулууспата иһитиннэрэр.

* * *

От ыйын 20 күнүгэр ДьУоКХ объектарын уонна оттук-энергетическэй комплекстарын 2010-2011 сс. оттук сезонугар бэлэмнииргэ оперативнай салалта правительственнай комиссиятын мунньаҕар кыстыкка бэлэмнэниилэтэ көрүлүннэ. Республика правительствотын вице-премьерэ Павел Маринычев бэрэссэдээтэллээх мунньахха министерстволар, ведомстволар уонна ДьУоКХ тэрилтэлэрин салайааччылара кыттыбыны ыллылар. Мунньах түмүгүнэн, муниципальнай улуустар баһылыктара олорор дьиэлэр уонна тустаах объектар капитальнай өрөмүөннэрин тус хонтуруолларыгар ылалларыгар быһаарыы ылылынна.

Аркадий Васильев

Күнү-дьылы билгэлээһин

СӨРҮҮНҮ КҮҮТЭБИТ

Атырдьах ыйа дойду үрдүнэн сөбүгэр ичигэс буолуо, орто температура 20-25 кыраадыска тэҥнэһиэ диэн Росгидромет салайааччыта Александр Фролов иһитиннэрдэ. Киһи этэринэн, кутталлаах метеорологическай көстүүлэр, смерч курдуктар, бэлиэтэниэхтэрэ.

«Билиҥҥи итинник кутталлаах түгэннэр үөскүүллэрин кичэллээхтик кэтээн көрүөхпүт. Бу буолуо диэн эрдэттэн этэр кыахпыт суох, онон билиҥҥи байыаннай тактиканы туһанабыт — метеорологическай локатордар көмөлөрүнэн уонна метеорологическай спутниктар дааннайдарынан кутталлаах көстүүлэри булабыт уонна кыратык да буоллар эрдэлээн, 1-2 чаас иннинэ, МЧС-тары, региональнай салалтаны сэрэтэбит,» — диир А. Фролов.

Өссө биир кутталлаах көстүүнэн кини сир үөһээҥи араҥата хатыытын ааттаата: «Элбэх региоҥҥа сир тааһыран, күүстээх ардах түстэҕинэ, сиигэ кыайан иҥэриэ суоҕа, оччоҕо сорох сирдэргэ эмискэ халааныан, хайа сиҥниэн сөп».

Балаҕан ыйыгар Россия улахан өттүгэр сылаас күн-дьыл туруоҕа диэн бэлиэтиир Росгидромет тойоно, «дьахтар сайына» уһуон сөп.

РИА сонуннарыттан

Үтүө үгэс үөдүйдүн

«13» — ДЬОЛЛООХ ЧЫЫҺЫЛА

Хас биирдии киһиэхэ наадалаах электробытовой уонна хаһаайыстыбаннай табаардары атыылыыр, улууска биллэр биир улахан «Электра» маҕаһыын бэйэлэрин атыылаһааччыларыгар сүүйүүлээх оонньууну ыыппыта хаһыс да сыла буолла. Бастаан араас маллары сүүйүүгэ туруорар буоллахтарына, кэнники маҕаһыын кэнээн, улаатан бириистэрэ да биир оннук бөдөҥөөн иһэллэр. Ол курдук былырыын 50 тыһ. солк. суумалаах сертификат оонньоммутун, илиилэригэр баартаах Игнатьевтар дьиэ кэргэн сүүйбүтүн хаһыакка таһаарбыппыт.

Оттон быйыл 2010 сылга 2010 солк. суумаҕа атыылаһан, аны 100 тыһ. солк. сертификаттары ылаары элбэх киһи дураһыйбыта буолуо диэн сэрэйиллэр. Ол эрээри дьылҕа хаан бэйэтэ быһаарар. Ол быһыытынан быйылгы Нам с. ыһыаҕар бэс ыйын 19 күнүгэр билиэттэри оонньотуу буолбутугар кыайыылаах биллибитэ уонна сорорутааҕыта «Электраҕа» тиийэн бириистэн илиитигэр тутта.

100 тыһ. солк. суумаҕа маҕаһыынтан тугу баҕарбытын босхо ылар бырааба туоһулуур сертификат хаһаайыкатынан **Синюшкина Ирина Станиславовна** буолла (хаартыскаҕа). Кини Граф Биэрэгэр олорор ыал ийэтэ, бу кыһын «Электраттан» телевизор атыыласпыттар. Киһи сөҕүөх, олунньу 13 күнүгэр кэлэн атыыласпыттар, кэргэнэ куһаҕан күн диэн чугуйбутун Ирина истибэтэх, онон 13 чыыһыла төттөрүтүн дьоллоох буолбут. Манна даҕатан эттэххэ, былыргы сахалар күн халандаардаах этилэр, онно 13 ыйдаахтар, оттон 13-с ыйдара ыһыах саҕана түбэһэр үһү.

Ыһыахха өссө икки бириис оонньомута. ЖК-телевизорга тиксибит Нам олохтооҕо **Эверстова Пелагея Семеновна** бэс ыйын 19 күнүгэр төрөөбүт эбит, онон оруобуна төрөөбүт күнүгэр, ыһыахтыы сылдьан бэртээхэй бэлэҕи тутта. Оттон биһирэм бириис — театр маасхатын — Хамаҕаттаттан сылдьар кыыс илдьэ барда.

Дьылҕа хаан ыйааҕын толорон, бу сырыыга «Электра» маҕаһыын үлэһитэ Е.П. Губская председателлээх комиссия үлэлээтэ.

Л. НОВГОРОДОВА

Киһи — киһиэхэ

ӨБҮГЭЛЭРБИТ ӨТӨХТӨРӨ

(Дьүһүйүү)

Бырааҕыллыбыт алааска өбүгэм өтөҕө соҥуйан турааҕыт. Аһаҕас аан, аһаҕас түннүк...

Төһө да тыал күүлэйдээтэр, салгын оонньоотор төрүт өбүгэм дьоһун олоҕо, сылаас тыына, бэйэм санаабар, биллэн аахарга дылы. Бу да иччитэх, кураанах кууран тардыгын түөрт түөрэх тубахтаах дьөһөгөй оҕолоругар, сыыдам сырыылаах сылгы сиэллээхтэргэ олус күндү, абыраллаах хахха буолан турдаҕын. Самаан сайын сатыылаан, өҥүргүк куйаас оргуйан олордоҕуна, үөнтэн-көйүүртэн куотан, сөрүүкээн төһө-төһө сылыы сылаас сиэллээхтэрэ барахсаттар абыранан аастахтара. Курулас да ардахха хахха оҥостон куоттахтара.

Өбүгэм эргэ өтөҕө! Эн бу куурбут-хаппыт истиэнэлэргин, чиргэл тииттэн ууруллубут кииллийбит өһүөлэргин көрдөххүнэ, төрөөбүт алаастарыгар түөрэх түһэрэн олорбут былыргы төрүт өбүгэлэрбин харахпар ойуулаан көрөбүн. Кинилэр барахсаттар тымныы кыһыннаах, куйаас сайыннаах Сахабыт сирин тыйыс айылҕатыгар сатабыллаахтык дьаһанан Аал уот оттон, алаһа дьиэ туттан, кэргэн тэринэн, оҕо-уруу төрөтөн, уруу-хаан тэнитэн сылгы, сүөһү иттэн сүүстэрин көлөһүнүн тобуктарыгар аҕаан, этэрбэһин кэтиэхтэриттэн эрэйи көрөн, сону кэтиэхтэриттэн сору-муҥу көрсөн, оҕо бэйэлэрэ улаатан киһи-хара буолан олордохторо.

Сүрдээх мындыр, айылҕаттан айдарыылаах, көмүс илиилээх уус дьон эбиккит. Туппуккут-уурбуккут бу бөҕөтүн, бу үйэлээҕин! Өбүгэлэриэм, сырдык ыралаах олоххут, инники кэскилгит туһугар кыһалларгыт сүдүтүөн. Өбүгэм өтөҕө уруккута саһара буспут алааҕы, сырдыгыныы буспут сылаах эт ньүөл сытынан туолан турбут буолуохтааххын...

Ол бэйэҥ билигин сыспай сиэллээх куурбут киитин сытынан элбэҕи саната, үгүһү толкуйдата туураахтааҕыҥ. Кэнэҕэски кэлэр ыччаккар, бар дьоҥҥор өлбөөдүйбэт өйдөбүннүк буолан өссө да туруоҥ буоллаҕа эн — өбүгэлэрбит өтөҕө.

Василий ПРОКОПЬЕВ.
Таастаах

ААТЫ-СУОЛУ ТҮҺЭН БИЭРИМЭҤ!

Эһиэхэ пенсионер Голиков Прокопий Васильевич диэн Мархаҕа олорор кырдьаҕас хомолтобун тиэрдээри суруйабын.

Быйыл саас Авиапорт ырыынагын таһыттан, оҕуруотум буорун тупсарааары, биир иномарка грузовой массыына хара буор ылаары тииийдим. Үксүлэрэ ноһуом атыылыыллар эбит. Арай, биир массыына хара буору атыылыырын иһин үөрэ-көтө атыыластым, 4000 солкуобайга. Быыкаайык самосвал кузовтаах иномарка этэ. Түһэрсэн көрдүм да олох сөбүлэммэтэ. Эдэр баҕайы уолчаан, «Намтан сылдьабын, бэртээхэй буору биэрэбин» диэн реклама бөҕө.

Мин Намы, дьонун-сэргэтин бэркэ билэр буолан атыыластым. Уолум олбуорум иһигэр сүөкээт, харчытын ылаат элэс гынна. Ардахтаах күннэр этэ, кэлин арыый да ардах намыраабыт күнүгэр теплицам, сибэккилэрим буордарын уларытан саҥа буорбун куттум. Кэргэмминээн оҕурсубутун, помидорбутун, атын да оҕуруот аһын олордон кэбистибит.

Дьэ, кураан күннэр буоллулар, арай, биир сарсыарда көрбүтүм — саҥа буорум барыта таас курдук буолбут, тууһуран маҥхайан хаалбыт. Мин 2-3 сыл буола-буола буор атыылаһар этим. Быйыл олох оҕуруот аһа, сибэккитэ суох хааллым.

Тоҕо суруйаҕыт диэтэххитинэ, баҕар, ол Нам оҕото ааҕан, кэлин дьону албынныырын, улуу М.К. Аммосов дойдутун, улууһун дьонун-сэргэтин аатын киртитэрин тохтоттун диэммин суруйабын. Кырдьаҕас дьону, кыра элбэх сиэннэрбин оҕуруот аһа суох хаалларда.

П.В. ГОЛИКОВ,
армия уонна милиция пенсионера.
Дьокуускай к., Б. Марха

Суоппардар болҕомтолоругар

ГИБДД ҮЛЭТИГЭР УЛАРЫЙЫЫЛАР

Россия премьер-министрэ В. Путин массыынаны ыытарга дастабырыанньаны ыларга экзамен туттарыы систематыгар улахан уларыйыылары киллэрэр дьаһала илии баттаата.

Сүрүн уларыйыылар манныктар:

— Выраапка туттарыыга автоматическай коробкалаах массыына көҥүллэнэр. Бу түгэҥҥэ суоппар инникитин «автомат» эрэ коробкалаах массыынаны ыытар бырааптанар.

— Экзамены ГИБДД-га буолбакка, үөрэммит автооскуолаҕар туттарыахха сөп. Ол эрээри автооскуола көҥүл өттүнэн государственнай аттестацияны барбыт уонна автоматическай компьютеризированнай автодромнаах буолуохтаах (билигин Россияҕа 15 эрэ маннык автодром баар).

— Автооскуолалар хаачыстыбата суох үөрэтэллэрин иһин бэйэлэрин харчыларынан эппиэттиэхтэрэ. Экзамены үстэ кыайан туттарбатах абитуриеннарын буор-босхо хаттаан үөрэтиэхтэрэ.

* * *

Сотору кэминэн Москваҕа ГИБДД сотрудниктара суоппардар наркотиктан итирбиттэрин-суоҕун анал оборудованиенан бэрэбиэркэлиэхтэрэ. Наркотигы эргиниини хонтуруоллуур Федеральнай сулууспаны кытта бииргэ ыытыллар эксперимент чэрчитинэн автомобилистары сил састаабын ырыҥалыыр приборунан чинчийиэхтэрэ. Бобуллубут средстволары туттубут киһини билэхтэринэ медэкспертизаҕа ыытыахтара.

Билиҥҥитэ наркотиктары туттан тутуллубут дьон ахсааннара итирик суоппардары кытта тэҥнээтэххэ олох аҕыйах. Бу наркоманнар, дьолго, арыгыыттардааҕар аҕыйахтарыттан эрэ буолбатах, миэстэтигэр диагностикалыыр тэриллэр суохтарыттан эмиэ тутулуктаах. Арҕаа дойдуларга сили чинчийэр ньыма ситиһиилээхтик туттуллар диэн эксперимент тэрийээччилэрэ этэллэр.

Интернет матырыйаалынан

Оҕо улаатан истэҕин аайы кини тулалыыр эйгэтин араас тыастарын истэр, олору араара үөрэнэр. Улахан киһи сөп... саҥатын истэрэ оҕо саҥ... улахан оруолу оонньуур. Оҕо кэпсэтэргэ үөрэнэр, информация ылар, араас дьайыылары, сорудахтары оҥорор, толорор. Билиҥҥи үйэҕэ оҕо саҥарар саҥатын 1-1,5 сааһыттан сайыннарыахха наада. Оҕо 3-4 сааһыттан табаарыһын саҥатын истэн сыыһаларын араарар буолар. Оттон 5 сааһыгар оҕо бэйэтин саҥарар саҥатыгар олус болҕомто уурар, сыыһаларын билинэр буолар.

* * *

PDF Compressor Free Version

Төрөппүттэргэ сүбэлэр

ОҔО САҤАТЫН ДЬИЭКТЭРИН ТУОРАТЫЫ НЬЫМАЛАРА

Сорох төрөппүт этэр: «Оҕо бэйэтэ сайдар, ким эрэ эрдэ, ким эрэ хойут тылланар, чуолкай саҥарар». Кинилэр эмиэ да сөпкө этэллэр. Ол эрэн оҕону кытта, ордук тылыгар-өйүгэр хаалыылаах оҕону утумнаахтык дьарыктаатахха саҥарар саҥатыгар итэҕэһин туоратыахха сөп. Бу үлэни учуутал-логопед толорор.

Биһиги, улахан дьон, бары өйдүүбүт: оҕо оскуолаҕа киирэригэр балачча билиилээх-көрүүлээх, толкуйдуур дьоҕурдаах, тыла-өһө ыраас, хомоҕой буолара ирдэнэр. Үтүө быһыымайбы, кэрэ дууһа диэн өйдөбүлү оҕо тыла, саҥата-иҥэтэ сааһыгар сөпкө сайдыбыт эрэ буоллаҕына ылыныан сөп. Саҥарар саҥатыгар хаалыылаах оҕо туора киһи саҥатын үксүгэр кыайан өйдөөбөт, тылын саппааһа кэмчи, судургу, ол онтуката оҕоҕо улахан киһини, табаарыстарын, үөлээннээхтэрин кытта кэпсэтэригэр мэһэйдиир.

Тыл сайдыытыгар уопсай хаалыы оҕо саҥатын уустук, ыарахан итэҕэһэ буолар. Манньык оҕо өйүнэн ылынар, кулгааҕынан үчүгэйдик истэр эрээри, хойутаан тылламмыт, киһи саҥатын түргэнник өйдөөн биэрбэт, тылын баайа кэмчи, элбэх дорҕоону сатаан саҥарбат, ардыгар кэлэҕэйдиир, дорҕоону, сүһүөҕү, этиигэ тыл миэстэтин атастаһыннаран эбэтэр сүһүөх эбэн саҥарар буолар.

Тыл сайдыытыгар уопсай хаалыы 3 кэрдиистээх:

I-кы кэрдиитэ:

1. Кулгааҕынан үчүгэйдик истэр эрээри, киһи саҥатын түргэнник өйдөөн биэрбэт. Элбэх дорҕоону сатаан саҥарбат, сорох оҕо сүһүөҕүнэн «баллырҕаан», илиитинэн-атаҕынан көмөлөһүннэрэн кэпсэтэр. Холобур: «Би-бии» — массыына турар диэн этэр, «Тьу-тьу» — өтүйэнэн сайыты үүрдүм.

2. Тылын саппааһа букатын аҕыйах, биирдиилээн тылынан эрэ кэпсэтэр, элбэх дорҕоону сатаан саҥарбат, дорҕоону, сүһүөҕү атастаһыннаран, солбуйан, баар дорҕооннорун сымнатан саҥарар. Холобур: «оопполос» — олоппос, «куссьа» — куурусса, «маттина» — массыына, «котьа» — куоска аһыыр, куоска оонньуур.

— Биир тылы тус-туһунан суолталаах этии оннугар туттуон сөп: «маама» — маама халаата, маама алаадьы астаата, маама кэллэ. «Наккы» — наскыны кэтэбин, наскыны уурабын.

— Икки тылы холбоон этии оҥоруон сөп: «Тамо уу-уу» — самолет көттө, «маа муу» — ынах маҥыраата, «котьа һыы» — куоска аһыыр, о.д.а.

II кэрдиитэ

Тылын саппааһа аҕыйах, элбэх дорҕоону сатаан саҥарбат, дорҕоону атастаһыннаран, солбуйан саҥарыан сөп. Холобур: «Йольа» — Лора, «Кыйаала» — Кыраала» — Клара, «Вайелья», «Валета», «Варела» — Валера, «хальхай» — хайҕал, «бэсилипиэт», «бэтилиппиэт» — бэлисипиэт, «талик» — шарик, 2-3 тылы холбоон аҕыйах этиини ситимнээн ыйытыы көмөтүнэн кэпсээн оҥоруон сөп: «хааль түппүт», «оҕольо оонньуулья», «хааль киһи оҥольбутта».

III кэрдиитэ

Дорҕоону, сүһүөҕү атастаһыннаран, солбуйан саҥарар, тэнийбит этиини кыайан оҥорбот, сюжеттаах хартыынанан аҕыйах тыллаах судургу кэпсээни эрэ толкуйдуур, итини сэргэ дорҕоону барытын сөпкө саҥарар эрээри сатаан кэпсээппэт, хойутаан сайдыбыт психикалаах, «дислалия», «кэлэҕэйдээһин» диэн диагнозтаах оҕолор киирэллэр.

[Р] — дорҕоону сатаан саҥарбат оҕо үгүс. Биричиинэлэрэ:

— тылын төбөтүн былчыҥа мөлтөх эбэтэр тылын аннынааҕы силгэ (уздечка) кылгас буоллаҕына;

— удьуордуон сөп;

— эбэтэр [Р] дорҕоон хайдах артикуляциялааҕын билбэт, ол эбэтэр тылы сөпкө тутарын өйдөөбөт.

Оҕо хас да дорҕоону сатаан эппэт буолуон сөп. Бу оҕо хайдах ийэтин иһигэр сайдан испититтэн, араас инфекционнай ыарыылар охсууларыттан буолуон сөп. Төрүүрүгэр травмалаах оҕо эмиэ саҥарар саҥата сөпкө сайдыбакка эрэйдэри көрсөр.

Сорох оҕо саҥарар аппарата айылҕаттан дьиэктээх, итэҕэс буолар. Сорох саҥарар аппарата үчүгэй эрээри, былчыҥа кыайан сайдыбатах эбэтэр уоһун, тиһин, тылын сыыһа туттар, хамсатар. Бастатан итинник оҕолору кытта үлэ ыытыллар.

Дьиэктэри туоратарга саҥарар аппарат былчыҥын сайыннарар артикуляционнай эрчиллии ыытыллар. Анал биирдиилээн дьарыкка манньык көрүҥнэр киирэллэр.

1. Бэсиэдэ
2. Тыыҥҥа эрчиллии
3. Артикуляционнай аппараты эрчиийи (уос, тыл, иэдэс, сыҥаах)
4. Тарбахтары эрчиийи, массажтааһын
5. Эппэт дорҕоонун сүһүөххэ, тылга, этиигэ саҥардыы
6. Хоһоонноору, тэттик кэпсээннэри нойосуус үөрэтии
7. Ситимнээн кэпсиир гэ үөрэтии

Учуутал-логопед оҕо сатаан саҥарбат дорҕоонун көннөрөр үлэтин уопсай ситимэ манньык:

— оҕо хайа дорҕоону сатаан саҥарбатын, хайдах уларытарын, солбуйарын эбэтэр көтүтэрин чуолкайдыыр;

— ол итэҕэһи хайдах туоратар ньыманы толкуйдуур;

— дорҕоон хайдах этиллэрин оҕоҕо чуолкайдык саҥаран иһитиннэрэр, бастаан бүтүн тылы, онтон сүһүөхтээн, ол кэннэ биир сүһүөҕү, дорҕоону арааран этэр: холобур, оҕолор, о-ҕо-лор, ҕо-ҕо-ҕо, ҕ-ҕ-ҕ;

— уоһу, тииһи, тылы, айаҕы хайдах туттары, хайдах хамсатары судургу тылынан көрдөрө-көрдөрө быһааран биэрэр;

— оҕо сатаан этиэр диэри хаста да хатылыыр, көрдөрөр, үтүгүннэрэр. Сороҕор анал инструменты туттар. Оҕо сүһүөҕү, дорҕоону көтүтэр буоллаҕына, бастаан тус-туспа сүһүөҕүнэн арааран, онтон улам-улам түргэтээн холбуу этиттэрэр;

— оҕо дорҕоону сатаан истэрин бэрэбиэркэлээн көрөр, дорҕоон баар да, суох да тылын булкуйа этэр, сороҕор дорҕоону сорүйан сыыһа саҥарар. Оҕо ону барытын булан ыйар буоллаҕына, дорҕоону араара үөрэммитэ көстөр.

Түмүккэ этиэхпин баҕарабын, оҕо өйө-санаата, тыла-өһө сайдарыгар төрөппүттэр, иитээччилэр, оҕо саадын бары үлэһиттэрэ улахан дьайыылаахтар. Бары билэргит курдук оҕо 6-7 сааһыгар диэри бэрт үчүгэй чинчийэр дьоҕурдаах, билиитэ-көрүүтэ түргэнник сайдар. Бу кэми мүлчү туппакка, дьаалынан уһуннарбакка, саха оҕотун өйө-санаата, билиитэ-көрүүтэ сөпкө сайдарыгар сөптөөх эйгэ тэрийэргэ кыһаныахха:

— оҕолору кытта үгүстүк кэпсэтии;

— кэпсэтии кэмигэр элбэх предмети ааттааҥ;

— оҕо үгүс боппуруос биэрдэҕинэ хайҕааҥ;

— эһиги быһаарыыгыт бороостуой, өйдөнүмтүө буолуохтаах;

— оҕоҕут кэпсиирин, этэрин болҕойон истиҥ;

— тулуурдаах буолуҥ;

— хайгыыры кэмчилээмэҥ;

— оҕоҕо элбэх кинигэтэ ааҕыҥ.

Л.С. СВЕШНИКОВА,
Нам селотун 3 N-дээх «Кэнчээри» оҕо саадын учуутал-логопеда

Республика сокуонугар олоҕуран, правительство ууураҕын толорон, «Нам улууһа» МТ баһылыгын дьаһалынан 2010 с. муус устар 30 күнүгэр оҕолор сайыҥҥы сынньалаҥнарын, чэбдигириилэрин уонна дьарыктаах буолууларын хааччыйар улуустааҕы ведомстволар иккиардыларынан комиссия (предс. улуус баһылыгын 1 солб. Н.В. Слепцов) тэриллибитэ. Бу үлэни сүрүннээччинэн Нам улууһун үөрэх управлениета буолар.

* * *

Оҕо сайыҥҥы сынньалаҥа

МАҤНАЙГЫ СМЕНА ТҮМҮКТЭРЭ

Оҕолор сынньалаҥнарын тэрийэр бары тэрилтэлэр кыттыылаах семинар-сүбэ мунньахтар уонна үөрэх управлениетын начальнигар ЛТО-2010 с. тэрийиигэ үөрэх тэрилтэлэрин директордара кыттыылаах анал сүбэ мунньах буолбуттара. Улуустааҕы ведомстволар икки ардыларынааҕы комиссия 8 мунньаҕа уонна үөрэх управлениетын начальнигар 5 сүбэ мунньах сайыҥҥы сынньалаҥҥа ананан ыытыллыбыттара.

Нам улууһугар 4 стационарнай лааҕыр баар: «Лингва» - Хамаҕатта СФЛ, «Сахарҕа» ЛТО - Модут агрооскуолата, «Сахарҕа» ЛТО - Түбэ орто оскуолата, «Кэҥкэмэ» оҕо экологическай киинэ - үөрэх управлениета. 3 лааҕыр куорат таһынааҕы чэбдигирдэр статустаахтар: Хамаҕаттаҕа баар «Лингва», «Альянс» («Лингва» базатыгар), Түбэҕэ «Сахарҕа». Өлүөнэ өрүскэ саастан халаан уутуттан «Лингва» лааҕыр дьиэлэрэ эмсэҕэлээн, 2 лааҕыр кыайан үлэлээбэтилэр. Хамаҕатта саха-француз лицейигэр 30 миэстэлээх оҕо площадката арыллан үлэлээбитэ.

Правительство ууураҕын толорон, улуус үрдүнэн үс сменаҕа 2147-тэн итэҕэһэ суох оҕо тэрээһиннээх, дьарыктаах сынньалаҥынан хабыллыахтаах, бу 1-10 кылаас үөрэнээччилэрин уопсай ахсааныттан (3068 оҕо) 70 % буолар. Оттон былааммыт быһыытынан 2258 оҕону (73,6 %) хабыахтаахпыт. 2010 с. сайыныгар бастакы сменаҕа улууска 1622 оҕо, о.э. үөрэнээччи уопсай ахсаанытан 52,9 % уонна былааннаммыт ахсаантан 71,8 %, сынньалаҥнарын тэрээһиннээхтик, туһалаахтык атаарбыттар. Былааннаммыт 55 лааҕыртан 53 үлэлээбиттэригэр 1230 оҕо сылдьыбыт. Ону таһынан 231 оҕо улуус уонна республика тас өттүгэр сынньаммыттар, 161 оҕо дьиэ кэргэн бириэдэлэригэр үлэлээтилэр. Кэҥкэмэҕэ баар икки лааҕыр (40 оҕо) уот суоҕунан уонна телефон сибээһэ мөлтөҕүнэн үлэлээбэтилэр.

Маҥнайгы сменаҕа 53 лааҕыр үлэлээбититтэн араас хайысхалаах сайыҥҥы чэбдигирдэр тэрилтэлэр бааллар: 10 үлэ (195 оҕо сырытта), 13 үөрэтэр (375 оҕо), 2 экологическай (61 оҕо), 10 чэбдигирдэр (242 оҕо), 5 спортивнай (110 оҕо), 11 элбэх профиллаах (212 оҕо), 2 туристскай-кыраайы үөрэтэр (35 оҕо) лааҕырдар. Ыйыллыбыт болдьохоо бэс ыйын 1 күнүгэр 2 оҕо площадката - Никольскай начальнай оскуолатыгар «Туорахчаан» (20 оҕолоох, эстетическай, сал. С.А. Нератова), Нам 1 N-дээх орто политехническай оскуолатыгар «Кустук» (25 оҕолоох, спортивнай-чэбдигирдэр, сал. Р.Д. Негнюрова) уонна 1 волонтердар этэрээттэрэ 1 Хомустаах орто оскуолатыгар (17 оҕо, сал. Ж.А. Кривошапкина) үлэлэрин саҕалаабыттара.

Үөрэх управлениета оҕолор сайыҥҥы сынньалаҥнарын тэрийэр уонна доруобуйаларын араҥаччылыыр ис хоһоонноох бирикээстэри муус устартан саҕалаан таһаарбыта, анал суруктары (Таджикистантан полимиелит кутталын туоратарга уонна бэс ыйын 26 к. наркоманияны утары норуоттар икки ардыларынааҕы күнү ыытарга аналлаах) ыыппыта.

Сайыҥҥы тэрээһиннээх сынньалаҥынан государство социальнай өйөбүлүгэр наадыйар 781 оҕо (25,5%) хабыллынна, олортон 3 инбэлиит-оҕо, 36 тулаайах, опекаҕа сылдьар оҕолор, 650 кыаммат ыал уонна 92 халаантан эмсэҕэлээбит ыаллар оҕолоро баллар.

Күнүскү лааҕырдарга аһылык сыаната 7-10 саастаах оҕолорго 140 солк., 10-15 саастаахтарга 170 солк. тэҥнээтэ. Оҕолору оскуола, улуус остолобуойдарыгар аһаттылар. Пищеблоктар уонна үлэһиттэрэ бары Роспотребнадзор Нам улууһугар отделын хонтуруолун аасыппытара. Иһэр уу хаачыстыбата ордук тыҥааһыннаах. Роспотребнадзор микробиологическай чинчийиитин түмүгэр иһэр уу 45 пробата ылыллыбытытан 11 проба (24,4 %) санитарнай ирдэбилгэ эппиэттээбэт, оттон санитарнай-химическай көрдөрүүнэн 40 пробаттан 22-тэ (55 %) нуормаҕа сөп түбэспэт.

Оҕолору эт-хаан өттүнэн иитии уонна эрчийии сайыҥҥы холбоһуктар былааннарынан ыытыллыбыта. Ол курдук сарсыардааҥы зарядкалар, салгыҥҥа оонньуулар, дьарыктар, режимы тутуһуу оҕолор саастарынан көрөн тэриллибиттэрэ.

Үгэс буолбут холбоһуктары тэҥэ саҥа хайысхалар үөскээтилэр, ол курдук «I СМИК» (сал. М.Н. Кычкина, «Саха» НКИК Намнааҕы филиалын режиссера), «Ырыа аартыгa» Нам 2 N-дээх орто оскуолатыгар (сал. билиилээх музыкаҥнар О.А. Тартакынова, С. Чинянов), «Фабрика звезд» «Түөлбэ» оҕо киинигэр (сал. Л.Д. Данилова) үлэлээтилэр, манна оҕолор ырыаҕа үҥкүүгэ уһуйуллуннулар.

Сокуоннай саастарын туола илик оҕолор көрүүтэ суох сылдьыыларын уонна буруйу оҥорууларын сэрэтэр иннитэн улууска ыам ыйын 25 күнүттэн алтынньы 1 күнүгэр диэри «Подросток» профилактическай операция ыытыллар. КДН, ПДН учуотугар турар уонна «кутталлаах бөлөххө» киирэр оҕолору сайыҥҥы лааҕырдарга, оҕо холбоһуктарыгар, волонтердар, дьиэ кэргэн биригээдэлэригэр сырытыннарабыт. КДН, ПДН учуотугар турар оҕолортон 78 %-ра бастакы сменаҕа тэриллиилээх сынньалаҥынан хабылыннылар, атыттара төрөппүттэрин, аймахтарын кытта үлэлээтилэр. Оскуолаларыгар уонна сокуоннай саастарын туола илик оҕолор дьыалаларыгар инспекцияҕа уонна улуустааҕы комиссияҕа учуокка турар 20 оҕо Нам 1 N-дээх орто оскуолатыгар «Эрэл» үлэ лааҕырыгар (сал. А.П. Окорокова) бэс ыйын 4-24 кк. сырыттылар. Дьарыктаах буолуу киинин уонна «Ленскэй нэһилиэк» МТ дьаһалтатын кытта дуогабарынан тупсарыы үлэтигэр көхтөөхтүк кытынныылар, культура уонна сынньалаҥ пааркататын, село уулуссаларын бөхтөн ыраастаатылар. Манньык сменалар наадалаахтара көстөн, салгыы ыытыллыахтара.

Сайыҥҥы чэбдигирдэр кампания маҥнайгы сменатыгар барыта 136 персонал, ол иһигэр 93 иитээччи, 22 повар, 21 медик үлэлээтилэр. Каникул кэмигэр оҕолор сынньалаҥнарын уонна чэбдигирииилэрин тэрийиигэ республика бюджетыттан барыта 4 200 780 солк. субсидия көрүллүбүтэ. Лааҕырдар иитээччилэрин хамнастара субсидияттан төлөнөр. Маныаха 625 960 солк. көрүллэр. Медиктэр уонна повардар хамнастарыгар муниципальнай бюджеттэн 403 840 солк. бэриллэр.

Медицинскэй үлэһиттэр сайыҥҥы холбоһуктарга барылларыгар баалллар. Оҕолору медицинскэй өҥөнөн хааччыйыы, эмтиир-чэбдигирдэр үлэни хонтуруоллааһын улуус педиатра А.С. Кириллина салалтатынан барар. Ыалдьыы, эчэйии суох. Бастакы смена этэҥҥэ ааста, оҕолор бэйэбэйэлэрин кытта алтыһан үчүгэйдик сынньаннылар. Улуустааҕы киин балыһа барыллааһын даннайынан, лааҕырдарга оҕолор чэбдигириилэрэ орто - 92,3 %, кэдьүүһэ мөлтөх - 6,6 %, суох - 0,4 %.

От ыйын 1 күнүттэн лааҕырдар иккис сменаҕа үлэлэрин салгыыллар. Иккис сменаҕа 25 сайыҥҥы чэбдигирдэр тэрилтэҕэ 516 оҕо сынньанар, 12 дьиэ кэргэн биригээдэтигэр 150 оҕо сылдьар.

А.С. ПАВЛОВА, ***үөрэх управлениетын отделын сэбиэдиссэйэ, сайыҥҥы сынньалаҥы сүрүннээччи***

2010 г. — Год учителя в России

ВЕРНЫ СВОЕЙ ПРОФЕССИИ

PDF Compressor Free Version

С 2008 г. нахожусь на заслуженном отдыхе нахожусь, проработав 41 год учителем в родном Намском улусе, около 30 лет руководила МО учителей русского языка, 10 выпусков, окончивших школу. Хорошо подобранный актив класса и связь с родителями большое значение имеют в деле воспитания и обучения.

Мы — дети 50-70 годов воспитаны в духе интернационализма: признавая все то волшебное слово — все для светлого будущего , блага общества. Нас воспитывала школа и наши учителя. Воспитать святое чувство любви к родному языку, культуре, к суровому климату Севера, помочь увидеть неповторимую красоту земли, на которой живем — это заслуга учителей.

* * *

Я благодарна судьбе, что встретила таких учителей: Ядрихинского Е.О. — заведующего интернатом, первого учителя Лазарева Г.А., Ушницкого П.А., Яковлеву В.М., Попову Н.Е., Кудрину Н.Е., Москвитину А.Н., Ковалевскую В.К., Данилова М.М.

Как человек, успевший поработать 2 века (20 век и 21 век), увидела и испытала многое. Это быстрые перемены в деле обучения и воспитания человека на новом этапе: ВУЗ и производство, самостоятельность обучения и воспитания, поиски нового, как опорная школа НИИ и НПУ, ЯГУ, при улусе единственная средняя школа, которая дает профессии школьникам, интегрированные уроки, новая методика преподавания, оптимизация учебно-воспитательного процесса, развивающее обучение и многое другое.

Вариативность признавалась обязательным условием обучения и в 70-90-е годы, когда в основу преподавания было положено базисное содержание русского языка, необходимое и достаточное для общения. Над созданием эффективных методик обучения русскому языку много сил и знаний отдали учителя — энтузиасты Хоютанов Н.Р., Колесова О.Н., Захарова А.И., Бубякина В.Г., Максимов М.П., Попова А.С., Николаева Е.С., Шапошникова О.И., Олесова С.Л., Петрова М.А.

Методическое объединение учителей русского языка в школе является самым большим по численности. Сегодня 15 учителей русского языка и литературы — отличники просвещения РСФСР и РС(Я), 1 заслуженная учительница республики, 11 учителей — победителей разных конкурсов в улусе и в республике.

Многие учителя —соавторы учебников и методических пособий — Колесова О.Н., Бубякина В.Г., Попова А.С., Павлова Я.Е., Захарова А.И., Олесова С.Л., Кириллина С.В. и многие другие.

Во время совместной работы в НСОПШ N 1 многие учителя показали себя, как передовые энтузиасты своего дела . Шапошникова О.И. была человеком удивительной преданности своей профессии, титанической работоспособности. **Ольга Иннокентьевна Шапошникова** — автор вариативной программы по МХК для 10-11 классов, программы курса «Этика и психология семейной жизни». **Попова А.С.**, отличник просвещения РФ, стипендиат «Учитель учителей РС(Я)», награждена знаком «Гражданская доблесть», выпустила методические указания к учебнику «Русский язык для 6 класса якутской школы», учебник для 6 класса якутской школы, пособие для 5-9 классов якутской школы, «Сборник упражнений по русской орфографии» (1995 г.). **Максимов Макар Павлович** (1931-2006 г) — вдумчивый учитель, участвовал в экспериментальной работе, проводимой учениками — методистами Якутии и н.ш. **Колесова Ольга Николаевна** — отличник народного просвещения РСФСР. Она соавтор учебников русского языка и дидактического материала для учащихся 4-5 классов. **Кириллина Светлана Васильевна** — отличник РС(Я), стипендиат международного детского фонда «Дети Саха-Азия» , обладатель гранта Президента России «Лучший учитель», выпустила сборник по орфографии и учебник русского языка 6 класса. **Захарова Анастасия Ивановна** — отличник народного просвещения РСФСР, участвовала в экспериментальной работе по выпуску новых учебников для якутских школ под руководством научных сотрудников К.Ф. Федорова, И.М. Емельяновой, П.И. Егорова, Е.Н. Дмитриевой, Т.А. Кугаевской. **Попова Айталина Прокопьевна** — почетный работник образования РФ, отличник образования РС(Я), «Учитель учителей РС(Я)», методист, завуч, директор, умеющий организовать жизнедеятельность большого коллектива, чутко улавливать требования времени. **Николаева Евдокия Семеновна** — отличник образования РСФСР, опытный педагог. **Никонова Татьяна Петровна** — отличник образования РС(Я), добрая, всегда в поисках. **Прокопьева Екатерина Петровна** — отличник образования РС(Я), одна из лучших учителей республики.

Максимова Валентина Ильинична — отличник образования РС(Я), талантливый педагог. **Гоголева Елена Егоровна** — отличник образования РС(Я), тактичный и требовательный учитель. **Иванова Ульяна Михайловна** — профессиональный педагог, мастер передового опыта. **Калинова Ия Петровна** — энергичный, целеустремленный учитель, умело использующий новые методы обучения. **Колесова Надежда Васильевна** — организатор, умело использующий новые методы обучения и воспитания. **Гаврильева Антонина Егоровна** — была доброжелательна и требовательна к себе и окружающим, умным педагогом . **Гаврильева Евдокия Степановна** принимала активное участие во всех делах школьного образования. Дети ее очень любили.

Эверстова Зоя Михайловна — учительница с необыкновенной трудоспособностью, с прекрасным знанием методики преподавания русского языка и литературы и с удивительным чувством такта.

Степанова Татьяна Николаевна — организатор по воспитательной работе, принимала активное участие в общественной жизни школы.

Сидорова Мария Прокопьевна отличается особым эмоциональным настроем с учащимся, человек с научным уклоном труда, обучения.

Тарабукина Мария Викторовна работает заместителем директора по воспитательной работе, лучший организатор с детьми, человек стремящийся всегда в поиске.

Рыкунова Мая Николаевна — отличник образования РС(Я), зам. директора школы. Мая Николаевна — это учитель, владеющий методикой преподавания предмета, внедряющий в практику новые технологии обучения: проблемное обучение, технологию сотрудничества учителя и ученика.

Из НСОПШ N 1 переведены в гимназию наши лучшие молодые учителя — Кириллина С.В., Гаврильева А.Е., Эверстова З.М., Сидорова М.П., Попов В.Н. На их место пришли новые учителя Колесова Н.В., Тарабукина М.В. и др.

В заключение разрешите еще раз поблагодарить вас, уважаемые коллеги, за творческий, неиссякаемый педагогический труд, за верность своей профессии, за любовь к детям, за поддержку в деле обучения и воспитания молодого поколения.

М.А. ПЕТРОВА,
заслуженный учитель РС(Я)

На фотографии: **М.А. Петрова** (***в первом ряду в середине***) **среди коллег**

2010 с. — Россияҕа Учуутал сыла

ОҔОНУ КИҺИ ОҤОРООРУ

Кыһыл Дэриэбинэ мин ийэбинэн төрүттэрим Николаевтар үөскээн олорон кэлбит дэриэбинэлэрэ, ыччаттара билигин да үлэлии-хамсыы олороллор. Дэриэбинэ арҕаа өттүгэр, ыраас хонуулаах, үрдүк сиргэ балай эмэ улахан дьиэ дьэндэйэр. Олбуордаах, иннигэр тып-тап тутуулаах, чөкө көстүүлээх кыракый дьиэ турар. Бу Кыһыл Дэриэбинэ «Мичээр» диэн минньигэс ааттаах детсада, кыракый дьиэ-куукуналара. Дьиэ икки өттүнэн олордуу мастарынан хаххалаах, сайынын сибэкки силигилии үүнэригэр аналлаах клумбалар дьиэни төгүрүйэ кэккэлэспиттэрэ.

Иһигэр киирдэххэ, ып-ыраас синньигэс көрүдүөр, арҕаа өттүгэр аһыыр, үөрэнэр, оонньуур, утуйар, суунар-тарааннар хосторо. Истиэнэлэргэ арааһынай, оҕолорго аналлаах уруһуйдар, оҕолор оҥоһуктара, оҕолор ситиһиилэрин кэпсиир стендэлэр, фотобыыстапкалар ыйаммыттар, киирэн сэбиэдиссэй Корякина С.Н., физрук Кривошапкина М.П. кытары билсистим. Коллективтарын үлэтин-хамнаһын туһунан сэһэргиилэригэр көрдөстүм.

Саргылана Николаевна ЯПУ-2 бүтэрбит, орто анал үөрэхтээх, ыал ийэтэ. Толкуйдуу түһэн баран кэпсээнин саҕалаабытынан барар: «1990 с. 15 миэстэлээх оскуола-саад аһыллыбыта. 1992 сылтан биир группалаах 3 сааһыттан 7-гэр диэри саастаах оҕолор сылдьалларыгар туһунан детсад буолбуппут, «Мичээр» диэн ааттаахпыт. Тоҕус үлэһиппит, миигиттэн ураты воспитателлэр Николаева Н.И., БПУ-н выпускницата, Винокурова М.А. ЯПУ-2 выпускницата, физрук Кривошапкина М.П. — Благовещенскайдааҕы пединститут выпускницата, поварынан Бушуева М.Р., воспитатель көмөлөһөөччүтэ Евстафьева С.Е., прачка Дорофеева А.С., остуорастар Сивцева Т.И., Корякина А.А.

Үөрэх министерствота бигэргэппит программатынан үлэлиибит. Сыалбыт-сорукпут — оҕону бары өттүнэн сайыннаран, оскуолаҕа бэлэмнээх оҕолору иитэн таһаарыы. Педагогическай фундаментальнай курстарга, конкурстарга өрүү кыттабыт, билиибитин-көрүүбүтүн хаҥаттабыт, уопут атастаһан атын нэһилиэк детсадтарын коллективтарын кытта сибээстэһэбит.

Кыра дэриэбинэ буолан оҕо сырыыта ыарахан соҕус. 2005 с. оҕо төрөөһүнэ аҕыйыы сылдьыбыта, ол охсуута буолла. Намтан, Аппааныттан оҕолору ылан сырытыннарабыт. Үлэлээбэт төрөппүттэр төлөбүрүттэн сылтаан сырытыннарбаттар этэ, быйыл көмө көрүллэн сылдьаллар, 18 оҕолоохпут. Саастара кыра буолан конкурстарга бэлэмнииргэ ыарахан. Оскуолаҕа киирэр саастаах аҕыйах оҕолоохпутун олбук-солбук бэлэмнээн илдьэ сылдьабыт. Воспитателлэр уларсыһа сылдьан выпустууллар. Улууска ыытыллар конкурстары көтүппэккэ кыттабыт, кыра детсад группаларыгар миэстэлэһэбит.

2009 с. кукольнай театр көрүүтүгэр 2-с миэстэ, Таллан Бүрэ үбүлүөйүгэр хоһоон ааҕыыга 3-с миэстэҕэ тикситэлээбиппит. В. Егоров «Ырыа кустуга» конкурсугар Евстафьев Гоша дипломант буолан, Намнааҕы үөрэх управлениетын анал бирииһинэн наҕараадаламмыта. 2009 с. буолбут тутаачы, улуус Ытык киһитэ, Охлопков Н.С. чиэһигэр «Мин тутаачы буолуом» уруһуй конкурсугар оҕолор 2-с миэстэҕэ тиксибиттэрэ. «М.К. Аммосов олоҕо, дьиэ кэргэнэ» темаҕа Хатырыкка ыытыллыбыт ааҕыыга кыттан Парников Владик 3-с миэстэҕэ тиксэн грамотанан наҕараадаламмыта. Быйыл саас ыытыллыбыт «Аман өс» улуустааҕы көрүү конкурсугар хоһоон ааҕан Михайлова Карина 2-с миэстэҕэ тигистэ.

Салгыы детсад буолан үлэлииргэ лицензиябытын ыллыбыт. Медицинскэй кабинет тэриниэхтээхпит, көҥүл ылыахтаахпыт, онон бэс ыйын ортотуттан өрөмүөҥҥэ баран күһүҥҥү бэрэбиэркэни толору бэлэмнээх көрүстэрбит, салгыы үлэлии-хамсыы олоруох этибит. Төрөппүттэри кытта үтүө сүбэнэн үлэлиибит, көмөлөһөллөр. Оҕолору иитиигэ, дьиэҕэ дьарыктааһыҥҥа, араас ситуациялары ырытан бэсиэдэлэри тэрийэн ыытабыт. Оҕолорбутун толору бэлэмнээх оскуолаҕа киллэртиир баҕаттан, билиибитин-көрүүбүтүн бары ууран үлэлиибит. Оҕо аһыгар аһары кыра харчы көрүллэр. Ол инниттэн сайынын хортуоппуй, сүбүөкүлэ, помидор, моркуоп олордунабыт.

Дьиэбит 1970 с. тутуллубута, 1990 с. реконструкцияламмыта. Ичигэс эрээри, кыһынын алларанан тымныйар, оҕолору кыһыҥҥы таҥаһынан сырытыннарарга күһэллэбит. Капитальнай өрөмүөн ыытыллара буоллар сылыйыа, стандартка эппиэттиир туруктаныа этибит», — диэн Саргылана Николаевна сэһэнин түмүктүүр.

Кэпсэтиигэ воспитатель Николаева Н.И. кыттыһар: «Араас саастаах оҕолор биир группаҕа сылдьар буоланнар бэлэмнииргэ ыарахан. Тус-туһунан сыһыан, подход наада. Саастарынан арааран дьарыктыыбыт. Ыытыллар конкурстарга өрүү кыттабыт. Выпускниктарбыт үөрэхтэригэр үчүгэйдэр ахсааннарыгар сылдьаллар, үөлээннээхтэриттэн хаалсыбаттар».

Нэһилиэккэ оскуола, детсад баар буоллаҕына, нэһилиэк да, дэриэбинэ да сэргэхтик олорор, үлэлиир. Ол сиэринэн, «Мичээр» детсад коллектива ыытыллар бары тэрээһиннэргэ инники күөҥҥэ сылдьарын элбэх грамоталар, дипломнар толору туоһу, кэрэ кэпсээн буолан кабинет истиэнэтигэр ыйаммыттар. Детсад профсоюзнай комитетын Кривошапкина М.П. салайар, ыытыллар бары күрэхтэргэ дьонун көҕүлээн өрүү кыттан миэстэлэһэллэр эбит. «Детсад иитээччитэ идэни тоҕо талыммыккыный?» диэн ыйыыппыппар бары: «Оҕону кытта үлэлиири сөбүлээн, кинилэр сайдалларыгар төһүү күүс буолар баҕаттан», — диэн хоруйдаатылар. Сэбиэдиссэй Корякина С.Н.: «Дьонум педагогтар, кыра эрдэхпиттэн билэр үлэм, сөбүлээн талыммыт идэм уонна династия да салҕаан курдук буолара буолуо», — диэн эбэн эттэ.

Үлэ-хамнас хаамыытын билсиһэн бүтэн, оҕолору кытта кэпсэттим. Түмүкпэр оҕолор «Ийэм тиийэн кэлиэ», «Куобах» диэн ырыалары ыллаан иһитиннэрдилэр.

Нэһилиэк киэн туттуута — «Мичээр» оҕо саадын коллектива — үлэтэ-хамнаһа уостубатын, сылдьар оҕото элбээтин, кэнчээри ыччаты үтүөҕэ-кэрэҕэ уһуйа, талааннарын сайыннаран, кэскиллээх ыччаттары, бэлэмнээх үөрэнээччилэри оскуола боруогун эрэллээхтик атыллаан киирэллэригэр олук уура турдун диэн баҕа санаабын аныыбын.

Т. НИКОЛЬСКАЯ,
обществ. корр.

Доруобуйа баар — бараммат баай

БИТЭМИИН ТИИЙБЭТЭҔИНЭ...

А битэмиин тиийбэт буоллаҕына — баттах өҥө өлбөөдүйэр, туруга мөлтүүр, харах тулатынааҕы тирии быһыта барбыт курдук буолуон сөп.

В2 битэмиин тиийбэтэҕинэ — киһи тириитэ, дьабадьыта хайыта барар. Бу битэмиин уотурбаҕа, пиибэ доруоһатыгар уонна ынах сүөһү быарыгар, сүрэҕэр баар. Ордук уотурбаны, доруоһаны эбии аһылык быһыытынан туһанарга сүбэлииллэр.

Д битэмиин — уһун унньуктаах кыһын кэмигэр, күн уота тиийбэтиттэн үөскүүр. Баттах өҥө мөлтүүр, быһыта барар.

В6 — кыһын устата эт аһылыгы олус элбэҕи сиэн, киһи организма мунньуллубут белогу уонна сыаны кыайан ситэ буһарбатын түмүгэр, араас ыарыыга ылларыан сөп. В6 битэмиин уҥуох ыарыытыттан — көҕүс уонна сүһүөх ревматоиднай ыарыыларыттан харыстыа.

Е битэмиин тиийбэт буоллаҕына — киһи мэлдьи тымныйа сылдьар, сыыҥсыраан буолар. Ол аата организмҥа цинк, алтан тиийбэтин туоһута.

Биофлавоноидтаах битэмииннэр организмы араас инфекциялартан харыстыыллар.

Е битэмиин уонна биотин тиийбэт буоллаҕына — дерматит, араас тирии сүһүрүүтэ, кытарыыта, хатарыыта саҕаланар. Онуоха Е битэмиини кытта В битэмиин бөлөхтөрө: биотин, рибофлавин (В2), пиридоксин (В6), ниацин (В3) уонна цианокобаламин (В12) көмөлөһөр.

В битэмиин бөлөхтөрө өссө организмҥа гемоглобин бигэтийиитин уонна саҥа клеткалар үөскүүллэрин хаачыйар.

А уонна Д битэмииннэр эт-хаан бааһырыытын оһорорго, сирэй мыччыстыытын көннөрөргө көмөлөөхтөр. А, Д, Е, С итиэннэ биофлавоноидтаах битэмииннэр киһи организмыгар коллаген үөскүүрүгэр көмөлөһөллөр уонна эрдэ сааһырыыттан харыстыыллар.

«Кыым» хаһыат «Аныгы ыал» сыһыарыытыттан

ИНИ-БИИ БУОЙУННАР

Нам 1 Хомустаах нэһилиэгин киинэ Кыһыл Сыыртан 4 км-даах Арыы-Тииккэ олохтоох Күрбэлэр диэн эмээхсиннээх оҕонньор үс уоллара үһүөн сэриигэ барбыттарыттан улахан уоллара эрэ тыыннаах эргиллибитэ. Кыра уолаттарын сүтэрбит аһыыларыттан ийэлээх аҕалара улахан уоллара эргиллэн кэлиитигэр кыайан тиийбэтэхтэрэ. Биһиги дьоммут Маҕааччыктар (Колесовтар) кыстыктара Күрбэлэр (Поповтар) олохторуттан 1 км этэ. Онон саамай чугас ыаллыылар, ону ааһан икки ыал иккиэн үстүү уоллаах, кыыс диэн суох ыаллара этилэрэ. Бу ыаллар аҕалара иккиэн сахаҕа уһун уҥуохтаах дьон , ону батан уолаттара эмиэ бары үрдүк уҥуохтаах толуу дьон эбиттэр.

* * *

Сэрии иннигэр Колесов Ньукулай улахан уола Ылдьаа Жданов колхоз кыладыапсыга, оттон Поповтар улаханнара Гаврил Үүнэр Салаа колхоз суотчута. Орто уол Иван Колесов колхозтаахтар олорор дьиэлэрин көһөрөн тутууну салайбыта, Поповтар кыралара Никита киниэхэ тутууга үлэлээбитэ. Орто уоллара Роман сылгыһыт этэ. Колесовтар кыралара (мин аҕам) — тракторист.

Сэриигэ да барыыларыгар Попов Гаврил мин абаҕаларбын кытта бииргэ бастакы хомуурга барбыттара. Оттон мин аҕам ЧТЗ тракторынан Нам оройуонун бары нэһилиэктэрин кэрийэн ойууру солоон, хорутан бааһына оҥороочч у тутаах үлэһит буолан, фронтан босхолуур бронь биэрэннэр, сэриигэ барбатаҕа.

Роман уонна Никита 1942 с. күһүнүгэр иккиэн бииргэ бороҕуотунан, Граф Биэрэгиттэн фроҥҥа барар 400-кэ аттары кытары айаннаабыттара. Сэрии саҕаланыаҕыттан ити уолаттар сэриигэ ыытарга анаммыт аттары бэлэмнээһиҥҥэ сылдьыбыттара, айааһыы-сыһыта сылдьалларын көрөр этим. Манна таарыйа эттэххэ, уопсайа Саха сириттэн 62 тыһ. киһи барбыт, оттон ат 61 тыһ. , ол аата хас биирдии саха саллаата биирдии аттаах барбыт эбит. Ити дьонтон бастакынан 1942 сыл күһүнүгэр арааннья буолан Колесов Иван Николаевич, онтон эһиилигэр убайа Илья Николаевич 46 саастаах киһи үлэ фронуттан доруобуйатынан сыыллан төннөн кэлбиттэрэ. Оттон Гаврил Петрович Попов 1945 с. сайын кэлбитэ.

Биир сайыҥҥы үтүө күн биһиги дьиэбитигэр уһун уҥуохтаах старшай лейтенант званиелаах киһи баар буола түспүтэ. Киирээт дьонун ыйыталаспытыгар ис хостон абаҕаларым тахсаннар соһуйуу, үөрүү бөҕө, икки өттүттэн кууустустулар, харахтарыттан уу-хаар бычыгырастылар, мин көрөрбөр өөр баҕайы кууустуһан турдулар, мин эмиэ чуут ытыы сыстым. Эр дьоннор ахтылҕаннарын, долгуйууларын онно биирдэ көрбүтүм, ону билигин да өйдүү-саныы сылдьабын.

Үөрүү түгэнэ өр буолбатаҕа: ийэлээх аҕата суох буолбуттарын истэн хараастыынан солбуллубута, быраатт арын сураспыппар ким да чуолкайын билбэт буолан, биир мунчаарыы буолта. Гаврил Петрович быраат тарын кытта сибээһэ 1942 с. быстыбыт эбит. Бастаан фроҥҥа иккиэн били сыһыппыт аттарын кытта бэрт өр айаннаан, сорох ырыган аттара аара өлөн, тиийиэхтээх сирдэригэр тиийэн, иккиэн кавалерия чааһыгар ананан, икки аҥыы чаасска араардылар диэн суруйбуттарын эрэ билэр эбит.

Сарсыныгар, сэбиэттэн быраата Роман 1943 с., оттон Никита 1942 с. өлбүттэрин туһунан билэн, ол ыар сурахтан оҕонньордоох эмээхсин утуу-субуу өлбүттэрин истэн, улаханнык хараастан киирбитэ. Кырдьыга да, биэс бэйэлэриттэн чороҥ соҕотоҕун туран хааллаҕа...

Ол түүн өргө диэри сэрии иннинээҕи ыаллыы олорбуттарын; сайынын биһиги дьоммутун кытта биир арыыга оттоон бултаан-балыктаан үөрэн-көтөн сылдьыбыттарын туһунан кэпсэппиттэрэ. Абаҕаларым киһилэрин сэргэхситэ сатыыллара. Ол да буоллар уот сэрии ортотунан үс сыл сылдьан, элбэх өлүүнү-сүтүүнү көрбүт буойун фронтан кураанах дьиэҕэ кэлиитэ ыарахана, кэпсэтэ сытан сөп буола-буола өрө тыынара, ийэлээх аҕата кинилэр барбыттарын кэннэ хайдах, кимнээҕи кытта дьукаах олорбуттарын, хаһан хайдах өлбүттэрин, ким харайбытын эҥин ыйыталаһара.

* * *

Сарсыныгар Гаврил Петрович колхозтан ат ылан тэлиэгэ сыарҕанан абаҕаларбын кытта төрөөбүт-үөскээбит дьиэтигэр-уотугар барар буолбута. Мин онтон матыам дуо, кытта барсыбытым. Кинилэр дьиэлэригэр ити сайын оҕуруотчут Кома диэн кытай икки оҕотунуун олороро. Хабырыыс дьиэҕэ киирэн быраат тара сыппыт оронн орун, оҕонньордоох эмээхсин олорон аһаабыт остуолларын имэрийэ-имэрийэ улаханнык уйадыйа-уйадыйа тугу эрэ кэпсээбитэ... Таһырдьа тахсан дьиэни, ампаары көрөн хайгаабыта, олох да хамсаабатах, эмэҕирбэтэх эбит диэбитэ. Ол дьиэ колхозка, совхозка бэрт өр туһалаабыта, түөрт оҕуруотчут кытайдар олорон оҕуруот аһын арааһын үүннэрэллэрэ. Ону оскуолаттан кэлэ-бара биһиги биирдэ эмит уора-көстө амсайар буоларбыт.

Ол күн эдэр сааһыгар оттообут Орто Арыытыгар, олорбут сайылыгар, бултаабыт тыатыгар, балыктаабыт күөллэригэр күнү быһа сылдьан дуоһуйан кэпсэтэн-ипсэтэн астынан кэлбитэ. Гаврил Петрович сэриигэ сылдьыбытын туһунан сэһэниттэн манныгы өйдөөн хаалбыппын: кини разведчиктар взводтарын хамандыыра эбит, наар ньиэмэстэри бултаһан билиэн тутан аҕалаллар эбит. 1943 с. Днепр таһыгар сэриигэ төбөтүнэн контузияланан госпиталга сытан герой Поповтуун билсибит. Онно Федор Кузьмич илиитин арааннь атынан сыппыт. Урут биир да саханы көрсө илик буолан олус үөрбүт, дуоһуйа кэпсэппит. «Иккиэн үтүөрэн арахсарбытыгар хаартыскаҕа түспүппүт», — диэн, Уйбааҥҥа хаартыскатын бэлэхтээбитэ. Оннук хаартысканы Багдарыын Сүлбэ «Кыымҥа» таһаартаран баран, бу герой Попову кытта түспүт киһини билэр дьон миэхэ суруйуҥ диэбитэ. Онуоха мин суруйбуппар Багдарыын Сүлбэ махтанан эпииттээбитэ.

Гаврил хас да хонук сынньанан баран Дьокуускайга үлэ көрдөнө киирбитэ. Милицияҕа үлэҕэ киирэн да баран, дойдутун ахтара бэрт буолан буоллаҕа буолуо, сөп-сөп куораттан тахса турара. Онно кэллэҕинэ абаҕаларбын, саҥастарбын кытта дуоһуйа кэпсэтэн-ипсэтэн төннөрө. Күрбэлэр туох да аймахтара суох, бэйэлэрэ бэйэлэригэр биир дьиэҕэ, биир сиргэ оҕолорун кытта олорбуттара, арай, биһиги дьоммут Колесовтардыын эрэ бодоруспуттара. Аармыйаҕа барарыгар атаарбыт ийэлээх аҕатын да суохтуура буолуо, быраат тара Арамааннаах Никиитэ саатар кэргэннэммэккэ хаалбыттарыттан эмиэ кэмсинэрэ эбитэ буолуо.

Ол дьыл Хабырыыс Саҥа дьылга үлэбиттэн көҥүллэттим диэн тахсыбытыгар абаҕам Уйбаан атынан убайым биһигини илдьэ Партизаҥҥа баран концерт, сценка көрөн олус астынан, сэргэхсийэн кэлбиппит. Хабырыыс үөрэммит оскуолатын көрөн-истэн, билэр дьонн орун кытта сэһэргэһэн, ахтылҕанын таһааран, дьэ сынньаммыт курдук буоллум диэн доҕоругар Уйбааҥҥа махтаммыта. Өссө онно айаннаан иһэн куоракка «хара мааскалар» бааллар ын кэпсээбитэ. Түүнүн ыаллар ааннарыгар куоскалыы ньааҕыйан ааннарын арыттараллар эбит. Сирэйдэригэр мааскалаах киирэн халаабытынан бараллар үһү. Милицияҕа суһал оперативнай группалар тэриллибиттэр. Хабырыыс Десяткин Гаврил диэн бөдөҥ-садаҥ саха киһитин группатыгар анаммыт, үлэлэрэ түүннэри-күнүстэри тохтоло суох үһү. Бу баандалар Иркутскай куораттан тэринэн кэлбиттэрэ биллибит, сорохторун туппуттар, атыттара массыынанан Иркутскай хайысхатынан куоппуттара диэн кэпсээбитэ.

* * *

Кэлин бааһынай, биир кыыс оҕолоох, драмтеатр артыыскатын кэргэн ыллым, туох да сыбаайбата суох сүбэлэһэн холбостубут, үчүгэйдик олоробут диэн үөрэн-көтөн кэпсээбитэ. Онтон 1953 с. педучилищеҕа үөрэнэ сылдьан куоракка көрсүһэ түһэн үлэлиир хонтуоратын көрдөрбүтэ, дьиэтигэр ыҥыран сырытыннарбыта.

Арай биирдэ 1957 с. саҥа велосипед атыылаһан баран, куорат ыалын кыладыапкатыгар утуйа сыттахпына, ороммор өйөннөрбүт велосипедпын уоран барбыттарыттан абаланан Гаврил Петрович хонтуоратыгар тиийэн үҥсүбүтүм. Киһим майор буолбут, ыстаарсай следователинэн үлэлиир эбит. Икки милиция уолаттарын ыҥыран ылан, биир апчаарка ыттаах, мин хоммут ыалым эргин велосипедпын көрдөөн булбатыбыт, массыынаҕа тиэйэн барбыттара буолуо диэтибит. Ол икки ардыгар ыалларбар түүн Уус-Алдан киһитэ кэлэн барбытын билэн, ол киһини начаас куоракка аҕалтаран доппуруостуу охсубут этэ, киһим оперативнайын сөҕөн кэбиспитим.

Кыайыы 65 сылынан сибээстээн биһиги 1 Хомустаахпыт ыттан сэриигэ барбыт үс быраат тыы буойун Поповтар тустарынан оҕо эрдэхпиттэн тугу өйдүүрбүн ахтан-санаан аастым, кинилэр сырдык аат тара умнуллубатын диэн.

С.С. КОЛЕСОВ,
тыыл, педагогическай үлэ ветерана. 1 Хомустаах

Улуу Кывйыы 65 сылынан

ИЙЭМ БАРАХСАН

Мин ийэм Анисия Федотовна Авксентьева (Матвеева) Көбөкөн нэһилиэгэр Бөрөлөөх арыытыгар 1916 с. төрөөбүтэ. Аҕата— Матвеев Сөдүөт. Ийэтэ кыра эрдэҕинэ олохтон туораабыта. Бииргэ төрөөбүттэр бэһиэлэр. Эдэр сааһа Бөрөлөөх арыытыгар ааспыт. Хамаҕатта нэһилиэгэр Саҥа арыыга 1936 с. аҕабар кэргэн тахсан, көһөн кэлэн олохсуйбут. Кэлин Арыы Тииккэ олорбуттар. Аҕам соҕотох оҕо. Тулаайах буолан эбээтигэр иитиллибит.

Аҕа дойду сэриитэ мин дьоммун тумнубатаҕа. Аҕам үлэ фронугар сылдьыбыт. Ону туоһулуур докумуону, Улуу Кыайыы 65 сылын көрсө, Хамаҕатта ветераннарын сэбиэтин председателэ Бурнашева Т.И. байыаннай архыыптан булларбыт этэ. Онон Тамара Ивановнаҕа махталбын тиэрдэбин.

Ийэм олус үчүгэйдик иистэнэрэ. Дьоҥҥо этэрбэс, үтүлүк, кээнчэ тигэрэ. Оҕуруону тиһэр этэ, араас ойуулары тигэрэ. Сэрии кэмигэр ийэм сүөһү көрүүтүгэр, от үлэтигэр, бурдук быһыытыгар, оҕуһунан от-мас тиэйиитигэр үлэлээбит. «Тыыл ветерана», «1941-1945 сс. Аҕа дойду сэриитигэр килбиэннээх үлэтин иһин» мэтээллэрдээх. Ол туоһутунан «Тыылга Кыайыыны уһансыбыттар» диэн «Мэҥэ Таас» кинигэҕэ киллэриллибитэ. Элбэх оҕолооҕунан «Медаль Материнства» мэтээллээх.

Сэрии кэмигэр ыарахан үлэҕэ сылдьан, аччыктааһыны билэн, ийэм доруобуйата мөлтөөн орто дойдуттан барбыта. Билигин Хамаҕаттаҕа ийэм күндү дьүөгэтэ, бастыҥ ыанньыксыт, улуус, Хамаҕатта нэһилиэгин Ытык киһитэ Винокурова Ульяна Федотовна баар. Хамаҕаттабар бардахпына, киниэхэ сылдьабын. Мин ийэм итинник үчүгэй дьүөгэлээҕиттэн үөрэбин. Билигин төрөппүттэрим, Анньыыскалаах Дьөгүөр, олохторун салгыыр элбэх сиэннэр, хос сиэннэр үүнэн-сайдан, үлэлии-хамсыы, үөрэнэ, дьоллоно сырыттахтара.

Кыыһа Дария ЖИРКОВА, Нам с.

ООННЬОММОТОХ ОҔО СААС

Эбэм Гераида Семеновна Ядреева 1929 сыллаахха от ыйын 23 күнүгэр Уус-Алдан оройуонугар Семен Михайлович, Мария Яковлевна Алексеевтарга, «Коммуна» колхоз чилиэттэригэр, 14 оҕо төрөөбүтүттэн үһүс оҕонон Мырылаайы алааһыгар күн сирин көрбүтэ. Улахан убайа Сэмэн биригэдьииринэн үлэлии сылдьан, 1942 сыл от ыйын 31 күнүгэр сэриигэ ыҥырыллан, Ийэ дойдутун көмүскүү сылдьан, 1944 с. Болгария аттыгар Герман диэн бөһүөлэги босхолооһуҥҥа өстөөх буулдьатыттан охтубута. Убайа Бүөтүр Сэмэнэбис, төһө да мөлтөх доруобуйалаах буоллар, сэбиэт секретарынан, колхоз биригэдьииринэн үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ, 1956 с. ыалдьан өлбүтэ.

Балта Анна Семеновна — библиотекарь идэтин бүтэрэн, өр сылларга Уус-Алдан оройуонун культура эйгэтигэр оройуон архыыбыгар, байыаннай комиссариатыгар үлэлээн кэлбитэ. Түөрт оҕо амарах ийэтэ, алта сиэн, биир хос сиэн эбээлэрэ.

Мин эбээм сэрии кэмнэригэр ыарахантан чаҕыйбакка улахан дьону кытта тэҥҥэ колхоз үлэтигэр: от, бурдук, сааскы ыһыы үлэлэригэр сылдьыспыта. Оскуолаҕа үөрэнэр-үөрэммэт сылдьан 7 кылааһы бүтэрбитэ. Ити саҕана кини саастаахтара бары да маннык дьылҕалаах этилэрэ.

Ол кэмнэргэ алдьархайдаах уот кураан, сир-дойду хайыта баран, биир да күөл уута суох буолбута. Сут дьыл ыар кэмнэрэ кинилэри эмиэ таарыйбыта. Аһыыр ас, таҥнар таҥас суох буолан, аччыктааһыны, тоҥоо һуну эттэринэн-хааннарынан билбиттэрэ. Бу кэмҥэ эбээм 12 саастаах этэ. Сэриигэ барбыт убайыгар, сэбиэскэй правительство төрөппүккэ 12 солкуобай пособие анаабыта, ханан да тиийбэт этэ.

Эбээм ийэлээх балтын аһатаары бааһынаҕа кутуйах хороонун көрдөөн, бурдук туорааҕын ичигэстээн сиир хааһы бурдугун булара. Сайын үлэ быыһыгар сир астаан, биир ынах үүтүгэр ийэтэ суорат оргутан 1 цн мас уһаакка кыһыл, хара хаптаҕас, дьэдьэн булкуйан, кыһыҥҥы ас оҥорон булууска уурара. Алаас бадарааныгар үүнэр унньуула оту силиһин таһааран, сууйан, хатаран, кыһыйан, кэлиигэ сынньан бурдук курдук оҥороллоро. Кыа угун, кииһилэни хомуйан хатаран, кыһын хааһыга, суоракка кутар ас оҥорон хаһаана ллара.

Сайын тэйиччи сытар күөлгэ балтын сүгэ сылдьан туунан балыктаан кэлэрэ. Ийэтэ балыгын үтэһэлээн, үөлэн, кыра мас холбуйаҕа дьаарыстаан булууска түһэрэрэ. Кыһынын 60 айахтаах, аластан алааска түһэр, аҕатын сохсотун убайа күһүн иитэн биэрэрэ. Сохсотун күн өрүү-өрүү кэрийэн көрөн биирдии куобаҕы ылара. Ынырыктаах аччыктааһын 1943-44 сс. буолбут. Элбэх киһи аччыктаан өлбүттэр. Көмөр дьон суох буолан дьукаах олорбут ыаллара өлбүттэрин, кыһынын ампаардарын кэннигэр сытыарбыттар. Кыһын ааһан, муус устар бүтэһик күннэригэр Аал лаах Үүнтэн айанньыттар (таһаҕас тиэйээччилэр) килиэптээх, эбиэстээх кэлэннэр, дьоҥҥо түҥэтэн тыыннаах хааллар быттар, өлбүттэри көмпүттэр.

Сэрии бүтэһик сылыгар хаһаайыстыбаҕа 5-тии киилэ Америка бурдугун хаста да түҥэтэ сылдьыбыттар. Ол бурдук куулунан ийэлэрэ ыстаан, бириһиэн таҥаһынан ырбаахы тикпитигэр олус да үөрбүттэр.

1945 с. сааскы ыһыы үлэтигэр эбээм оҕус сиэтээччинэн сылдьыбыт. Ол сырыттаҕына: «Сэрии бүттэ, Кыайыы буолла!» — диэн сурах кэлэн үөрүү-көтүү үксээбит. Сэрии сылларыгар улахан дьону кытта үлэлээн, Кыайыыны уһансыбытын иһин советскай правительство махтанан 1947 с. И.В. Сталин төбөлөөх мэтээлинэн наҕараадалаабыт. Эйэлээх кэм кэлэн 1948 с. республикатааҕы күрэххэ кыттан, кылгас сүүрүүгэ республика чемпионын үрдүк аатын ылбыт. 1949 с. кураан буолан, Уус-Алдаҥҥа от-мас тиийбэккэ, Нам улууһун Үөдэй нэһилиэгэр ыччат бирига эдэтин кытта үлэлии киирбитэ.

1951 с. Ядреев Петр Гаврильевич II-дыын ыал буолан 8 оҕо амарах ийэтэ, 14 сиэн, 12 хос сиэн тапталлаах эбээлэрэ. 80 сааһыгар да тиийдэр хоп курдук сылдьар. Эбэм өр сылларга үтүө суобастаахтык үлэлээбит үлэтин ситиһиилэрэ: 1947 с. «И.В. Сталин» мэтээлэ, 1975-1981 сс. «Нам» совхоз чемпион ньирэй көрөөччүтэ, X-XI пятилетка кыайыылааҕа, 1980 с. «Үлэ ветерана», 1986 с. «Тыыл ветерана», 1997 с. «Маршал Жуков» мэтээлэ, Кыайыы 35 с., 50 с., 60 с. юбилейнай мэтээллэрин кавалера, 2005 с. Нам улууһун Ытык киһитэ.

Аня ШАРАПОВА,
Н.С. Охлопков аатынан Нам улууһун гимназиятын 5 кыл. үөрэнээччитэ

PDF Compressor Free Version

Умнуллубат түгэн

КИНИГЭҔЭ ААХПЫТЫМ ОЛОХПУН БЫҺЫЛААБЫТА

PDF Compressor Free Version

Ол сыл эбэ хойутаан эһиннэ, сайыҥҥы күн үүнэр Ньукуолун түүнүгэр тыаһаан-ууһаан Эһэлээххэ тиийэн харыар дылы, холкутук мууһун сүгэн хоту диэки дьуурҕатык уһунна. Нэһилиэк паводковай комиссиятыгар баарбын, онон «Вихрь-25» мотуордаах казанканан үлэ кэнниттэн дьуһуурунайдыы киирэбит. Ол сылдьан, «Нам» совхоз көбөкөннөр баарсаларын уларсан күһүн отчуттарын арыыттан көһөрөн баран кыстата туруорбутун, уу эбиллэн илдьэ баран иһэригэр түбэһэн, эрэй бөҕөнөн Куобахчыт хоту кутуругар үөттэргэ эрийэ көтөн тохтотон, сайылаан кэбистибит.

Үһүс уруок ортото, уубархаарбар киирэн кэпсии турдахпына, завуһум Галина Георгиевна киирэн кэлэн: «Сорудахта биэр уонна совхоз директорыгар бар, бүгүн уруоктаргыттан босхолоноҕун», — диэтэ. Өрүстүүр буоллум диэн сэрэйдим. Икки мотуордаах корпустарынан баарсаны Түптүүйэлээх үрэҕин төрдүгэр киллэрэр буоллубут. Ким да муус бара турдаҕына, сүүрүк утары итиччэ улахан баарсаны эбэттэн үрэххэ мотуорунан состорон киллэрииини долоҕойугар оҕустарбата. Бастакы отделение управляющайа К.Н. Константинов, моторист Охлопков Кеша уонна оскуола суоппара Посельскай Миша буолан киирэр буоллубут.

Убайым Роман Федорович бэлэхтээбит МЦ12-24 609 N-дээх биэстэ эстэр саабын илдьэ бардым. Ол саҕана оннук саалаах киһи тарбахха баттанара. Тиийэн үгүс кэпсэтии суох, быатын төлүтэ тардан кэбистибит. «Сэмсэбин дьэ хатан биэрдим» диэбиттии эбэ баарсабытын күүстээх сүүрүгэр олордон кулахачыта турда. Соһуйбуппут ааһан, собуоттанан эккирэттибит. Уубут эбиллибит, муус барыыта сэллээбит. Ситэн, Мишаны баарсаҕа таһаардыбыт, икки быаны баарса төбөтүгэр баайтардыбыт уонна эр-биир состорон таттардыбыт. Ханна баарый? Бииһигини төттөрү, сүүрүк хоту соһор. Өр гыммата, арҕаа Орто арыы кытыытыгар тиийдибит, арыыбыт элэгнээн олорор. Дьүөлээк айаҕа ааста, Тылбыйахтаахха киллэриэххэ диэн буолла.

Ол икки ардыгар баарса ситэн ылан корпуспун түҥнэри охсон кэбистэ. Костя умса барбыт оҥочо тумсугар булумахтанара, хабыс-хараҥа буолла,

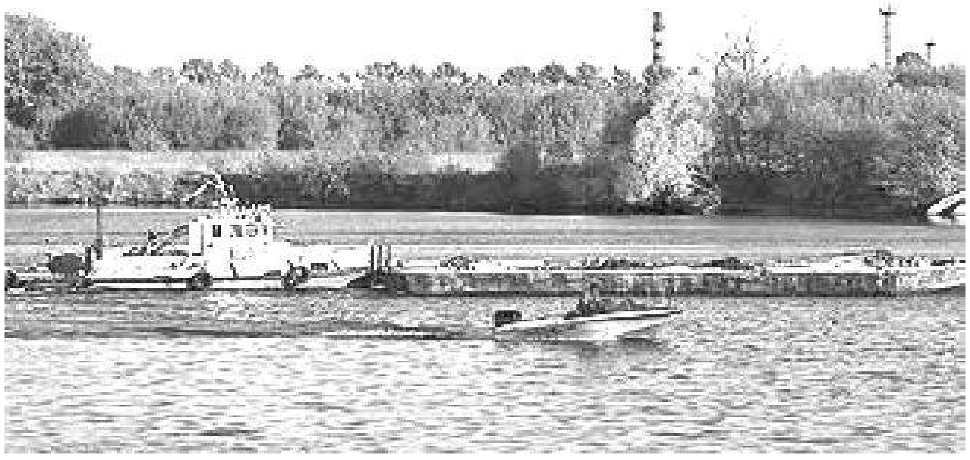

үөһэ тарбачыс гынным, төбөбүнэн баарса түгэҕэр анньылынным. Төттөрү таҕыстахпына, аалым хара сыырга кыбытыа дии санаатым да, уҥуор тахсарга дьулустум. Илиибинэн хаамар курдук баарсам түгэҕиттэн тутуһан уһуннум. Тыыным хаайтарда, түөһүм хайа ыстаныах курдук буолла.

Ханна эрэ аахпытым, ууга түспүт киһи салгынын аргыый аҕай таһаарыахтаах, оччоҕо тыҥа баттааһына чэпчиир диэн. Салгыммын аргыый таһаара истим, үөһэ тарбачыстым. Баарсам ойоҕоһугар тахсан кэллим. Үөһэ ыстанным да, хантан да тутуһар сир суох, барыта килэгир тимир. Хаһыытаатым бадахтаах (Миша истибит) да, аллара диэки кууһунаатым. Дьолго, баарса түгэх ылтаһынын таһыгар чорбойор гына сыбааркалаабыттар. Тарбахтарым ону буллулар, хата, тирии бэрчээккэлэрим уһуллан хаалтар, тыҥырахтаһаат, үөһэ диэки дьулустум. Тахсаат, тыын ылан анньынным, үөһэ көрдүм, Миша быалаах өҥөйөн турар эбит. Быаны таба харбаатым, эрийэ туттум. Костяны Охлопков Кеша корпуһугар таһаарбыт, онтон баарсаҕа тахсыбыт. Мишалаах Костя үөһэ соһон таһаардылар.

Баарсаны син Орто арыы иһигэр киллэрдибит, баайан кэбистибит. Корпуһу көрдөөн көрдүбүт да, мэлигир. Мин андаатар бэргэһэбин уонна биир канистраны эрэ буллубут. Эбэ баарса оннугар корпуспун уонна саабын илдьэ хаалбыта. Дьиэм олбуоругар киирэн баран өлө сыспыпыттан титириэхпэр дылы куттаммытым. Өрүскэ тыын былдьаһыгар уолуйар, куттанар түгэн суоҕа. Хаһан эрэ кинигэҕэ аахпыппын наадалаах түгэҥҥэ хостоон таһааран бу кэллэҕим. Оттон баарсаны мотуордаах корпуһунан ойоҕоһугар сыстан баран состорору ким билиэ баарай...

Федор НОВГОРОДОВ,
1 Хомустаах

ОТУУ УОТА

(Бүтүүтэ. Иннин 82-с нүөмэргэ көрүҥ)

« Бу кэлэн сытар алааһым күндү да алаас эбит — өбүгэлэрим төрүт олохторо» диэн бигэ санааҕа кэллэ.

* * *

Миитэрээс сиэнинээн, сиэри-туому тутуһан «абааһы мунньаҕын» нөҥүө күнүттэн, от үлэтигэр күүскэ туруннулар. Маайыка алаас барахсан төһө да дьоҕус буоллар, долгуйа үүммүтэ киһи сүргэтин олус көтөҕөрө.

Куонааскы Т-25 тыраахтарынан алаас кэҥэс соҕус өттүттэн оҕустаран тэлэһитэн барбыта. Эһэтэ хотуурунан өтөх тула үүммүт хойуу оту охсор буолбута. Манна остуолба төрдүгэстэрэ, араас оҥхойиҥхэй элбэҕэ. Онон тиэхиникэҕэ олус кутталлааҕа. Бураҕан кэбиһиэҕи ото хойуута, минньигэһэ сыттаҕа дии. Күнүс чэйдииргэ эрэ көрсүһэн туруулаһан үлэлээбиттэрэ уонна бастакы күн алаастарын улахан өттүн бүтэрэн толору дуоһуйбуттара.

Миитэрээс сиэнэ сүр дуоспуруннаахтык туттан үлэҕэ туруммутуттан ис-иһиттэн үөрбүтэ, хадьымала ырааһыттан олус астыммыта.

«Этэҥҥэ маннык үлэлээтэхпитинэ Ылдьыын таҥара иннинэ арыыбыт сиригэр киирииһикпит, күн-дьыл туран биэриэх чинчилээх», — диэн сиэнигэр киэһэ эрэллээхтик эппитэ. Улахан өттө охсуллан бүппүт алаас кэҥии түспүккэ дылы буолбут. Охсуллубут от сыта, муҥутаан ситэн турар тыа сытын холбоһон дьоллоох эрэ эҕирийэ тыынар дьикти аромагар кубулуйбут.

Отчуттар иккиэн да бастакы таһаарыылаах үлэттэн улаханнык астыммыттара, үөрбүттэрэ сирэйдэригэр-харахтарыгар, туттууларыгар-хаптыыларыгар кытта биллибитэ. Ити курдук иккис күнүгэр алаас толору охсуллан нэлэһийэ сыппыта. Оҕонньор сиэнинээн арыый хомсутуйан, от кууруор диэри күрүө маһын бэлэмигэр турумуттара. Куонааскы наар остуолба, баайыы тоһоҕо күрүөлэргэ үөрэммит буолан, эһээтэ, тоҕо эрэ, сонос сиэрдийэлэри, кылгас-уһун тоһоҕо мастарын, ачаахтары уонна лэкээлэри бэлэмнээн барбытын олус муодарҕаабыта.

— Эһээ, бу тугу бэлэмниибит? Арба, тоһоҕо да, борубулуоха да ылбатахпыт дии.

— Тукаам, былыргылыы хатыйыы күрүөлэри оҥоруохпут. Оҕобун үөрэтиэм. Онно дьөрү туох да наадата суох. Куонааскы «чэ, бээ, күрүө оҥорорго көрүллүө, тугун дьиктитэй» дии санаатар да, үлэни хаһан да көрөн турбат үгэһинэн эһээтигэр көмөлөһөн ол күн сөптөөх маһы бэлэмнээбиттэрэ. Киэһэтин отууларыгар тахсан иһэн Миитэрээс хадьымалтан оту түүрэ харбаан ылан эрийэн көрбүтэ уонна: «Бастакы күннээҕи сарсын мунньуу буолууһук», — диэн быһаарбыта. Ити быһаарыы быһыытынан нөҥүө күнүттэн от мунньуутун биир умсулҕаннаах үлэтэ саҕаламмыта. Миитэрээс от хаһан мунньулларын бэйэтэ эрэ быһаарар дьыалата, хатара куурдары олох сөбүлээбэтэ.

Куонааскы эһээтэ былырыын «Агроснаб» диэн тэрилтэттэн атыылаcпыт, тыраахтарыгар сөптөөх мунньары холбонон, эһээтэ ыйан биэрбит сириттэн мустаран тилигирэтэн барда. Кэннигэр бииртэн биир субуулар субуллан истилэр. Миитэрээс бэйэтин сааһыгар кыанар, сулбу-салбы туттуулаах буолан сиэнин кэнниттэн бугуллаан лөкөтөн истэ. Бу курдук, оҕонньор ыйыытынан-кэрдиитинэн, үһүс күнүгэр оту мунньуу үлэтэ киэһэлик сөпкө бүтэн, алаас иһэ баһымах курдук бугул буолбута. Бу Куонааскыны олус астыннарбыта.

«Соппоҥ оттоох арыы сиргэ оттуурдааҕар, үүнүүлээх алааска оттуур быдан астык эбит», — диэн үөрүүтүн эһээтин кытта үллэһиннэ.

— Алаас ото саханы саха оҥорбут, тыынын өллөйдөөбүт оппут буоллаҕа, тоҕойуом. Ол иһин алаастары астаах ампаардар диэн норуот мээнэҕэ эппэт. Арай, маны харыстыыр, толору туһанар буол, төһөлөөх үтүө дьыала буолуой.

— Эһээ, онтон маны хайдах эмит күрүөлээн кэбистэххэ хайдах буолуой?

— Дьэ, билигин сир дьоҥҥо төннүө диэн буолар, өлбүгэ сир быһыытынан. Оччоҕо ким, ити эн этэриҥ курдук, дьаһаммат буолуой.

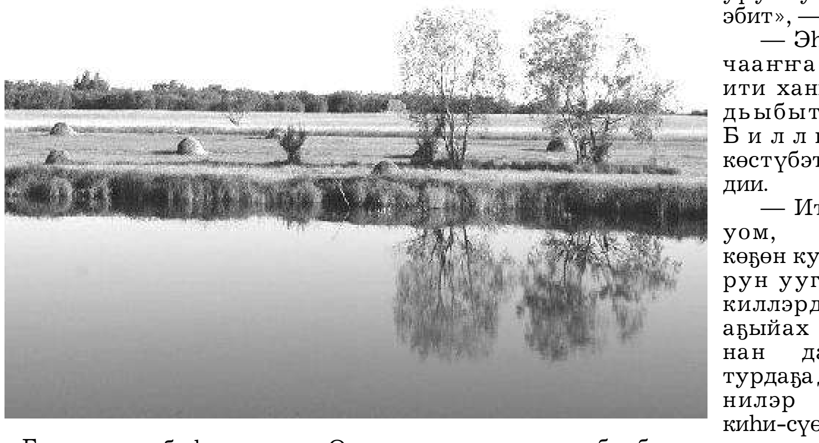

Эһээлээх сиэн ити курдук сир туһунан эмиэ да бөлөһүөктүү, эмиэ да бэлиитикэ хабааннаах быһаарсыбыттара.

Куонааскы, эрдэ бүппүччэ, күөл от ыйын куйааһыттан ыаммыт үүт курдук сып-сылаас уутугар сөтүөлээтэ, суунна-тараанна, эттиин-ханныын чэбдигирдэ. Отууга тахсан иһэн, тула өттүн көрө-көрө: «Эчи, тугун бэрдэй. Аны үс-түөрт күн үлэлээтибит да кытылга айанныахпыт. Ити ээ, сүрэҕэлдьээн туран-олорон хаалбакка сылы быһаарар биир кэми толору кыаҕынан туһанар диэн», — ис-иһиттэн дуоһуйа санаан ылла.

Киэһэ ас кэнниттэн, эһээтинээн били арыыга өрүс талаҕынан оҥостоллорун курдук, титириктэри холботолоон, ону синньигэс торуоһунан ыбылы тардан баайан сыһылба оҥоһуннулар. Ол аата сарсын от кэбиһиитигэр бэлэм буоллулар.

Киэһэ күн арҕаа тииттэр төбөлөрүгэр түһүүтэ балааккаларыгар киирэн утуйардыы сыттылар. Миитэрээс сытаат, утуйан сырылаабытынан барда. Куонааскы уута кэлэн биэрбэккэ, эргийэ-урбайа сытта. Ол сыттаҕына чуолкай баҕайытык күөл диэки «мээт» диир саҥа иһилиннэ. Алҕас иһиттэҕим дуу диэбитэ, арай доҕоор, онтон мантан «мээтиргэһии» элбээтэ. Куонааскы «кус оҕолоро бааллар эбит, хас да хоннубут да тоҕо биллибэтэх бэйэлэрэй?» — дии саныы сытан сыыйа утуйан хаалла. Сарсыарда ону эһээтигэр кэпсээбитин Миитэрээс: «Ол иһин да, дойдум уруккута баар эбит», — диэтэ.

— Эһээ, баччааҥҥа диэри ити ханна сылдьыбыттарай? Биллибэт-көстүбэт этилэр дии.

— Ити тоойуом, бөлүүн көҕөн кус оҕолорун ууга саҥа киллэрдэ. Хайа аҕыйах хонугунан дайытыа турдаҕа дии. Кинилэр тыаҕа, киһи-сүөһү дэбигис булбат сиригэр сымыыттыыллар. Оҕолоро онно улааталлар. Билигин бу устарга, көтөргө үөрэтээри ийэлэрэ күөлү буллардаҕа. Тоойуом, ити барыта айылҕа оҥоһуута. Урут бу күөлгэ кус киллэрэр да этэ. Билигин дьон кэрээнэ суоҕуттан, көҥүлүн иннинэ, уоһахтара кура илик кус оҕотун эһэ бултуулларыттан кус лаппа аҕыйаата. Хата, биир ийэ ууһа ол аата баар буоллаҕа. Ааттыын бэйэбит алааспыт буоллаҕа, бачча оттообут дьон кус көҥүллэннэҕинэ тахсан, хата, кустуо этибит. Куонааскы итинтэн олус үөрдэ. Уон алтатын туолла да, улуус киинин оҕото буолан, булка биирдэ да сылдьа илик. «Ити аата эһээм миигин номнуо улахан киһинэн аахтаҕа» дии санаата.

Тото-хана аһаан баран, дьэ, күүстээх үлэҕэ туруннулар. Куонааскы тыраахтарыгар сыһылбатын холбонон, эһээтэ от түгэхтиир сиригэр бугуллары таһан тилигирэттэ, эмиэ да ол быыһыгар от бырахсан көмөлөстө. От үрдээбитин кэннэ балай да саппааһыран баран үөһэ тахсан дэлби тэбистэ, түстээн чөмчөттө.

Ити курдук икки күн үлэлээн, «Бөлөрүүс» тыраахтар соһоругар сөптөөх үс мааны бэйэлээх кэбиһиини туруордулар. Алаастарын таһаата өссө күндүтүйэн көһүннэ, өссө сырдаабыкка, тупсубукка дылы буолла. Оҕонньордоох сиэн үлэлэрин түмүгүттэн өрөгөйдөрө үрдээтэ, киһиэхэ кыайан кэпсэммэт улахан дуоһуйууну ыллылар. Онон үргүлдьү, күнүдьылы ыыппакка, күрүөлэрин тутар буоллулар. Бастаан холоон көрөн сиэрдийэлэрин состордулар, онтон тэлиэскэнэн тоһоҕолорун, лэкээлэрин уонна ачаах мастарын үллэрэ тастылар. Эһээтэ муннуктарга ачаах мастары саайталыырын, икки ардыларыгар лэкээлэри туруорарын Куонааскы төһө да муодаргыы көрдөр, биир кэм элэстэнэн көмөлөһө сырытта. Алын сиэрдийэ уурулунна, киниэхэ сыһыары хардарыта буолар гына кылгас тоһоҕо мастар анньылыннылар, онтон эмиэ төгүрүччү иккис сиэрдийэ уурулунна. Киниэхэ сыһыары эмиэ хардарыта уһун тоһоҕо мастар анньылыннылар, кинилэри баттата модьу сиэрдийэлэри уурдулар. «Чэ, бүттэ. Ыл, тукаам, анньыалаан көр эрэ», — Миитэрээс мүчүйэ турда. Куонааскы марайа-марайа анньыалаан көрдө да, күрүө «силир» да гыммата. Уол сөрү диэн сөхтө.

— Тукаам, бу буолар саха өйө диэн. Былыр-былыргыттан туттуллар ньыма. Билигин тимир, тоһоҕо үйэтигэр умнулла быһыытыйан эрэр.

— Эһээ, тыаҕа баҕас уһуннук туруон сөп эбит дии.

— Оннук бөҕө буоллаҕа, тукаам. Оҕо сылдьан алаастарга маннык күрүөлэри көрбүтүм, сорохторо хойукка диэри бааллара. Иккис-үһүс күрүөлэри аны Куонааскы маастардаата. Син бэркэ табылланнар эһээтэ хайҕаата. Үлэ, дьэ, толору түмүктэнэн, арыы сирдэригэр кураан күннэри баттаһа айанныыр буоллулар. Аа-дьуо таһаҕастаннылар, отууламмыт сирдэрин сирийэн хомуйдулар.

Алаастарыттан арахсыах иннинэ Куонааскы эһээтин аттыгар туран төрүттэрин олохторун, оттонон ырааһырбыт дьоҕус алааһын уһуннук кэрийэ көрдө. Балаһа тыал бырааһайдаһардыы охсуллан ааста, кууспаҕалаан ылла. Күөлгэ ийэ кус оҕолорун батыһыннаран киирдэ. Үлэҕэ үтүрүйтэрэн умна быһыытыйбыт дьикти-кэрэ алаас тойуга Куонааскы кулгааҕар эмиэ лаппа иһиллэн кэллэ.

Эдэр оҕо киһи: «Эһиил эмиэ эргиллиэм!» — диэн иһигэр оргууй ботугуруу турда.

Виталий ЯКОВЛЕВ,
Үөдэй

PDF Compressor Free Version

Понедельник, 26 июля

.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости
09.05 Малахов +
10.20 Модный приговор
11.20 Контрольная закупка
12.20 Участок
13.20 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 Т/с «Обручальное кольцо»
16.50 Федеральный судья
18.20 Т/с «След»
19.00 Давай поженимся!
20.00 Жди меня
21.00 Время
21.30 Т/с «Танго с ангелом»
22.30 Т/с «Московская сага»
23.30 Д/ф «Пророк и бесы»
00.40 «Американская семейка»
01.00 Х/ф «Шелк»
03.00 Х/ф «Каприз»

Вторник, 27 июля

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости
09.05 Малахов +
10.20 Модный приговор
11.20 Контрольная закупка
12.20 Участок
13.20, 04.10 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 Т/с «Обручальное кольцо»
16.50 Федеральный судья
18.20 Т/с «След»
19.00 Давай поженимся!
20.00 Пусть говорят
21.00 Время
21.30 Т/с «Танго с ангелом»
22.30 Т/с «Московская сага»
23.30 Д/ф «Пророк и бесы»
00.40 «Американская семейка»
01.10 Х/ф «Судьба-охотник»
03.10 Т/с «Спасите Грейс»

Среда, 28 июля

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости
09.05 Малахов +
10.20 Модный приговор
11.20 Контрольная закупка
12.20 Участок
13.20 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 Т/с «Обручальное кольцо»
16.50 Федеральный судья
18.20 Т/с «След»
19.00 Давай поженимся!
20.00 Пусть говорят
21.00 Время
21.30 Т/с «Танго с ангелом»
22.30 Т/с «Московская сага»
23.30 Д/ф «Пророк и бесы»
00.40 «Американская семейка»
01.10 Х/ф «Оскар и Люсинда»
03.40 Т/с «Спасите Грейс»

Четверг, 29 июля

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости
09.05 Малахов +
10.20 Модный приговор
11.20 Контрольная закупка
12.20 Участок
13.20 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 Т/с «Обручальное кольцо»
16.50 Федеральный судья
18.20 Т/с «След»
19.00 Давай поженимся!
20.00 Пусть говорят
21.00 Время
21.30 Т/с «Танго с ангелом»
22.30 Т/с «Московская сага»
23.30 Т/с «Обмани меня»
00.30 «Американская семейка»
01.00 Х/ф «Американский пирог - 2»
02.50 Х/ф «Суп»

Пятница, 30 июля

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости
09.05 Малахов +
10.20 Модный приговор
11.20 Контрольная закупка
12.20 Участок
13.20, 04.50 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 «Обручальное кольцо»
16.50 Федеральный судья
18.20 Поле чудес
19.10 Давай поженимся!
20.00 Пусть говорят
21.00 Время
21.30 Х/ф «Укрощение строптивых»
23.20 Гордон Кихот
00.20 Х/ф «Цыпочка»
02.20 Х/ф «Канкан»

Суббота, 31 июля

05.10, 06.10 Х/ф «Мы, двое мужчин»
06.00, 10.00, 12.00 Новости
06.50 Х/ф «Четвертый»
08.10 Мультфильм
09.00 Играй, гармонь любимая!
09.40 Слово пастыря
10.10 Смак
11.00 «Леонид Якубович»
12.10 «Укротительница тигров»
14.00 Цирк со звездами
16.00 Д/ф «Упавший с неба»
16.30 Х/ф «Версия полковника Зорина»
18.00 Кто хочет стать миллионером?
19.00 Среда обитания
20.00 Детектор лжи
21.00 Время
21.15 Здравствуйте, девочки!
22.40 Футбол. Чемпионат России. «Зенит» - «Рубин»
00.40 Х/ф «Угнать за 60 секунд»
02.50 Х/ф «Лучше не бывает»
05.20 Детективы

Воскресенье, 2 августа

06.00, 10.00, 12.00 Новости
06.10, 08.20 Мультфильм
06.20 Х/ф «Ответный ход»
07.50 Служу Отчизне!
09.10 Здоровье
10.10 Пока все дома
11.10 Счастье есть!
12.10 Фазенда
12.50 Д/ф «Мама Гарри Поттера»
13.50 Х/ф «Женская собственность»
15.30 Д/ф «НЛО. Подводные пришельцы»
16.10 Х/ф «Экватор»
17.30 Д/ф «Вера Сотникова. Побег в любовь»
18.30 Юбилейный вечер Леонида Якубовича
21.00 Время
21.20 Большая разница
22.30 Южное Бутово
23.30 Футбол. Чемпионат России. XV тур. «Спартак» (Москва) - ЦСКА
01.30 Х/ф «Плохие парни»
03.40 Д/ф «Перепиши судьбу»
04.30 Детективы

Понедельник, 26 июля

05.00 Утро России
09.05 Д/ф «Улыбайтесь, Вас снимают! Космические разведчики»
10.00 О самом главном
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.35, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва
11.55 Т/с «Богатая и любимая»
12.55 Т/с «Райские яблочки. Жизнь продолжается»
14.50 Т/с «Тайны следствия»
16.30 Т/с «Кулагин и партнеры»
17.35 Т/с «Дворик»
18.05 Т/с «Ефросинья»
19.00 Т/с «Слово женщине»
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «Женить Казанову»
22.55 Мой серебряный шар
23.50 Вести+
00.10 Х/ф «Дорога»

Вторник, 27 июля

05.00 Утро России
09.05 Д/ф «Крутые повороты судьбы. Сергей Захаров»
10.00 О самом главном
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.35, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва
11.55 Т/с «Богатая и любимая»
12.55 Т/с «Райские яблочки. Жизнь продолжается»
14.50 Т/с «Тайны следствия»
16.30 Т/с «Кулагин и партнеры»
17.35 Т/с «Дворик»
18.05 Т/с «Ефросинья»
19.00 Т/с «Слово женщине»
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «Женить Казанову»
22.00 Х/ф «Уравнение со всеми известными»
01.05 Вести+
01.25 Х/ф «Отряд «Дельта»: пропавший патруль»

Среда, 28 июля

05.00 Утро России
09.05 Д/ф «Гарем»
10.00 О самом главном
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.35, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва
11.55 Т/с «Богатая и любимая»
12.55 Т/с «Райские яблочки. Жизнь продолжается»
14.50 Т/с «Тайны следствия»
16.30 Т/с «Кулагин и партнеры»
17.35 Т/с «Дворик»
18.05 Т/с «Ефросинья»
19.00 Т/с «Слово женщине»
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «Женить Казанову»
22.00 Торжественное открытие Международного конкурса молодых исполнителей «Новая волна-2010». Трансляция из Юрмалы
01.05 Вести+
01.25 Х/ф «Плохой хороший человек»
03.25 Честный детектив

Четверг, 29 июля

05.00 Утро России
09.05 Д/ф «Убийство на Кутузовском. Зоя Фёдорова»
10.00 О самом главном
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.35, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва
11.55 Т/с «Богатая и любимая»
12.55 Т/с «Райские яблочки. Жизнь продолжается»
14.50 Т/с «Тайны следствия»
16.30 Т/с «Кулагин и партнеры»
17.35 Т/с «Дворик»
18.05 Т/с «Ефросинья»
19.00 Т/с «Слово женщине»
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «Женить Казанову»
22.00 Новая волна-2010. Трансляция из Юрмалы
01.05 Вести+
01.25 Х/ф «Рождение»

Пятница, 30 июля

05.00 Утро России
09.05 Мой серебряный шар
10.00 О самом главном
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.35, 14.30, 17.15, 20.30 Вести-Москва
11.55 Т/с «Богатая и любимая»
12.55 Т/с «Райские яблочки. Жизнь продолжается»
14.50 Т/с «Тайны следствия»
16.30 Т/с «Кулагин и партнеры»
17.35 Т/с «Дворик»
18.05 Т/с «Ефросинья»
19.00 Т/с «Слово женщине»
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «Женить Казанову»
22.00 Новая волна-2010. Трансляция из Юрмалы
01.05 Х/ф «Мисс Конгениальность»

Суббота, 31 июля

06.15 Х/ф «Алешкина любовь»
08.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
08.10, 11.10, 14.20 Вести-Москва
08.20 Мультфильм
08.55 Х/ф «Освободите Вилли»
11.20 Д/ф «Эдита Пьеха»
12.15 Комната смеха
13.20 Сто к одному
14.30 Х/ф «Петровка, 38»
16.10 Кто хочет стать Максимом Галкиным
17.10 Субботний вечер
19.00, 20.25 Х/ф «В погоне за счастьем»
22.40 Новая волна-2010. Трансляция из Юрмалы
01.50 Х/ф «Лак для волос»

Воскресенье, 1 августа

06.05 Х/ф «Воспитание жестокости у женщин и собак»
08.55 Мультфильм
09.05 Х/ф «Освободите Вилли - 2»
11.00, 14.00, 20.00 Вести
11.10 Неделя в городе
11.50 Городок
12.20 Х/ф «Пропажа свидетеля»
14.20 Вести-Москва
14.30 Честный детектив
15.00 Д/ф «Спасти себя. Лариса Мондрус»
15.55 Смеяться разрешается
18.05 Х/ф «Настоящая любовь»
20.25 Х/ф «Любовь до востребования»
22.30 Новая волна-2010. Трансляция из Юрмалы

Понедельник, 26 июля

11.50, 07.00 Моя планета
12.50, 15.00, 18.10, 00.10, 04.15, 05.35 Вести-Спорт
13.05, 09.45 Футбол. Чемпионат мира. Женщины до 20 лет.1/4 финала.
15.10 Вести-Спорт
15.20 Формула-1
18.00, 00.00, 04.00 Вести.ru
18.20, 05.00 Барселона-2010. Дневники «Королевы спорта»
18.55 Футбол. Премьер-лига. «Крылья Советов» (Самара) - «Спартак» (Москва)
20.50 Волейбол. Мировая лига. Мужчины. Финал.
22.50 Профессиональный бокс. Дмитрий Чудинов (Россия) против Эдди Хантера (США). Трансляция из США
00.30 Х/ф «Эпидемия»
02.55 Неделя спорта
04.30 Наука 2.0
05.55 Церемония открытия чемпионата Европы по легкой атлетике
07.45 Рыбалка с Радзишевским
08.00 Регби. «Кубок Трех наций». Австралия - ЮАР
11.30 Страна спортивная

Вторник, 27 июля

12.00, 06.10 Моя планета
13.00, 14.30, 18.10, 00.10, 05.55, 07.45 Вести-Спорт
13.15 Рыбалка с Радзишевским
13.30, 22.40 Неделя спорта
14.45 Церемония открытия чемпионата Европы по легкой атлетике
16.00, 18.25, 03.05 Легкая атлетика. Чемпионат Европы.
18.00, 00.00, 05.40 Вести.ru
21.35 Наука 2.0. Моя планета
00.25 Профессиональный бокс. Дмитрий Чудинов против Джермейна Джонса
01.30 Футбол России
02.35 Барселона-2010. Дневники «Королевы спорта»
07.55 Волейбол. Мировая лига. Мужчины. 1/2 финала
09.55 Легкая атлетика. Чемпионат Европы

Среда, 28 июля

13.00, 15.00, 18.10, 00.10, 06.30, 07.50 Вести-Спорт
13.15, 10.15 Легкая атлетика. Чемпионат Европы.
15.15, 10.00 Рыбалка с Радзишевским
15.25 Скоростной участок
16.00, 18.25, 02.30 Легкая атлетика. Чемпионат Европы
18.00, 00.00, 06.15 Вести.ru
21.20, 00.25, 06.45 Моя планета
22.55 Футбол России
02.00 Барселона-2010. Дневники «Королевы спорта»
08.00 Волейбол. Мировая лига. Мужчины. Финал

Четверг, 29 июля

13.00, 15.00, 17.45, 00.05, 06.10, 08.25 Вести-Спорт
13.15, 10.40 Легкая атлетика. Чемпионат Европы
15.15 Рыбалка с Радзишевским
15.30 Точка отрыва
16.00 Моя планета
16.30 Футбол России
17.35, 23.55, 05.55 Вести.ru
18.00, 02.55 Легкая атлетика. Чемпионат Европы
21.55 Футбол. Лига Европы. Отборочный раунд. «Сибирь» (Новосибирск) - «Аполлон»
00.20, 08.35 Футбол. Чемпионат мира. Женщины до 20 лет. 1/2 финала.
02.20 Барселона-2010. Дневники «Королевы спорта»
06.25 Футбол. Лига Европы. Отборочный раунд. «Сибирь» (Новосибирск) - «Аполлон»

Пятница, 30 июля

13.00, 15.15, 18.10, 00.00, 06.30, 07.55 Вести-Спорт
13.15 Футбол. Лига Европы. Отборочный раунд. «Сибирь» (Новосибирск) - «Аполлон»
15.30, 18.25, 02.25 Легкая атлетика. Чемпионат Европы.
18.00, 23.45, 06.10 Вести.ru
19.35 Формула-1. Гран-при Венгрии. Свободная практика
21.25 Русская формула
21.55 Формула-1. Гран-при Венгрии. Свободная практика
00.15 Наука 2.0
00.45, 08.05 Футбол России
01.50 Барселона-2010. Дневники «Королевы спорта»
06.45 Вести-Спорт
06.50 Профессиональный бокс. Лучшие бои Александра Поветкина
09.10 Легкая атлетика. Чемпионат Европы

Суббота, 31 июля

13.00, 15.00, 17.50, 23.15, 06.05, 07.55 Вести-Спорт
13.15, 10.05 Легкая атлетика. Чемпионат Европы
15.10, 06.15 Вести-Спорт
15.20, 06.20 Наука 2.0. Моя планета
16.35 Футбол России.
17.40, 05.50 Вести.ru
18.00, 03.00 Легкая атлетика. Чемпионат Европы
20.40 Задай вопрос министру
21.25 Русская формула
21.55 Формула-1. Гран-при Венгрии. Квалификация
23.30, 08.05 Регби. «Кубок Трех наций». Австралия - Новая Зеландия
01.25 Профессиональный бокс. Лучшие бои Александра Поветкина
02.30 Барселона-2010. Дневники «Королевы спорта»

Воскресенье, 1 августа

13.00, 15.00, 17.50, 00.10, 06.30, 08.45 Вести-Спорт
13.15, 15.45 Легкая атлетика. Чемпионат Европы.
15.10, 06.40 Вести-Спорт
15.20 Страна спортивная
17.40, 06.15 Вести.ru
18.00, 03.20 Легкая атлетика. Чемпионат Европы.
20.35 Профессиональный бокс. Лучшие бои Александра Поветкина
21.40 Формула-1. Гран-при Венгрии. Прямая трансляция
00.25 Футбол. Чемпионат мира. Женщины до 20 лет. Финал.
02.45 Барселона-2010. Дневники «Королевы спорта»
06.45 Футбол. Премьер-лига. «Локомотив» (Москва) - «Ростов»
08.55 Формула-1. Гран-при Венгрии

26 июля, понедельник

17:00 «Күнчээн»: Айыы оҕото»
17:15 Мультипликационнай киинэ
17:30 «Геван»
18:00 «Олоҥхо дойдутун талба- мааны таҥаһа»» («Бэрдьигэс» ТВ)
18:30 «Ааспыт олох кэрчиктэрэ»
19:00 «Экзотика городов Азии»: Арабские эмираты г.Дубай
19:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа
20:00 «Үөрэх үлэһиттэрин дьаарбаҥката»» («Панорама» ТВ)
20:40 «Саха театрын 85 сылыгар «Улуу Кудаҥса»» спектакль
22:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа

27 июля, вторник

17:00 «Күнчээн»: Ымыычаан
17:15 Мультипликационнай киинэ
17:30 ДТРА «Полярная звезда»: Түһүлгэ 1 чааһа
18:00 «Суруналыыс эйгэтигэр анаммыт «Ай СМИК» оҕо сайыҥҥы лааҕыра» («Нам» ТВ)
18:30 «Снайпер Ф.Охлопков бирииһигэр буулдьалаах саанан ытыыга республиканскай турнир» («Томп» ТВ)»
19:00 «Экзотика городов Азии»: Индонезия г.Джакарта
19:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа
20:00 «Чэгиэн ЭКО»: Климат сылыйыытын туһунан
20:45 «Простые истины»
21:15 «Сайылык» уус-уран киинэ
22:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа

28 июля, среда

17:00 «Күнчээн»: Күлүмэн
17:15 Мультипликационнай киинэ
17:30 «ЗАО «Талынья» (ТВ «Кадр»)
18:00 «Төрүт дорҕоон»
18:30 «Үлэҕэ көрөбүн сирдээҕи аналбын» («Муома» ТВ)
19:00 «Экзотика городов Азии»: Китай г.Сиань
19:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа
20:00 «Тыа сирэ»
20:30 «Аал-луук мас»: Айыы сыдьаайа Афанасий Федоров
21:15 «Правоведъ»
21:45 «Хараҥаҕа тыкпыт сырдык» уус-уран киинэ
22:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа

29 июля, четверг

17:00 «Күнчээн»: Кэрэ биһигэ
17:15 Мультипликационнай киинэ
17:30 ДТРА «Полярная звезда»: Түһүлгэ 2 чааһа
18:00 «Дойду дьонунан сураҕырар» («Хотун Бүлүү» ТВ)
18:30 «Елабугаҕа тыа сирин спортивный оонньуулара»
19:00 «Экзотика городов Азии»: Иран г.Тегеран
19:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа
20:00 «Наши учителя» («Чароит» ТВ)
20:15 «Күлүмэх күүстээхтэр» («Амма» ТВ)
20:55 «В поисках радости» художественный фильм
22:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа

30 июля, пятница

17:00 Мультипликационнай киинэ
17:30 «Геван»
18:00 «Сокол» спортивнай лааҕыр («Томпо» ТВ)
18:30 «Төрүт дорҕоон»
19:00 «Экзотика городов Азии»: Индонезия г.Бали
19:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа
20:00 «Репортер» (ТВ «Алдан»)
20:15 «Сээркээн сэһэн»: Анна Павлова
20:45 «Үйэ аҥара спорт салайыытыгар»
21:00 «Дом, который построил...» Памяти строителя Юрия Олесова
21:35 «Көмүөл уонна таптал» уус-уран киинэ
22:30 «Саха Сирэ — Якутия» Информационная программа

31 июля, суббота

17:00 Мультипликационнай киинэ
17:45 «Тарбаахаптыын астыахха»: Эдуард Пахомов
18:15 «Однажды вечером»: музыкальный выпуск
19:00 «Экзотика городов Азии»: Тайвань г.Тайпэй
19:30 «Якутия. День за днем» Информационная программа
20:00 «Истиҥ илдьит»
20:55 «Сардаана»: Людмила Попова
21:25 «Железный путь к Якутску»
21:55 «ТВ-Спорт»»: Навстречу V спортивным играм народов РС (Я) в Олекминске. Спортивные игры народов РС (Я) в с. Сунтар (из фонда ТВ)

1 августа, воскресенье

17:00 «Полярная звезда» телевизионный конкурс
17:45 «Пропеллер»
18:00 «Тэтим»
18:15 «Искатели Якутии»: Завещание Петра I
19:00 «Экзотика городов Азии»: Япония г.Йокагама
19:30 «Якутия. День за днем» Информационная программа
20:00 «ТВ-Спорт»»: Навстречу V спортивным играм народов РС (Я) в Олекминске. Спортивные игры народов РС (Я) в с. Сунтар. Вольная борьба (из фонда ТВ)
20:35 Концерт «Ийээ, мин хайаан да эргиллиэм»
21:10 «Далаһа устун уҥуор»» уус-уран киинэ

Билиэн-көрүөн баҕалаахтарга

ТИГЭЭЙИ ТУОХ ТУҺАЛААҔЫЙ?

PDF Compressor Free Version

Аан дойдуга биллэр көрбүөччү (ясновидец) Болгария икки хараҕа суох эмээхсинэ Ванга элбэҕи өтө көрөн эппитэ олоххо туоланнар, кини көрүүлэрин дьон итэҕэйэр. Кини биир этиитигэр киһи аймах эстэр төрүттэрэ диэн 5-6 суолу эппит. Олортон 3 суолунан сир үрдүгэр тигээйи бииһин ууһа эһиннэҕинэ диэн. Тигээйи от-мас үүнэригэр, куоппаһырыытыгар көмөлөһөр харамайдар.

От-мас суох буоллаҕына, онтон кырдьык да олох суох буолар буоллаҕа. Бу аан дойдуга туох баар барыта бэйэ-бэйэлэрин кытта ситимнээх буолар, биир эмит көрүҥ хамсыыр-харамай, үүнээйи дьүөрэлэһиитэ кэһилиннэҕинэ, ыарахаттары көрсөбүт. Ол курдук, бу сотору-тааҕыта илин эҥэргэ сибирскэй шелкопряд үөскээн ойуур маһа өлөн, хатан сир тоҥо ирэн, кыра үөн содулуттан, сир-дойду алдьаммытын Амма Чакырыгар былырыын көрбүтүм.

Кэлин кэмҥэ чыычаахпыт аҕыйаабыт содулуттан буолуон сөп. Чыычаах күнҥэ бэйэтин саҕа ыйааһыннаах үөнү-көйүүрү сиирин билэбит. Кытайга культурнай революция саҕана чыычааҕы элбэх рис куруппатын, бурдугу сиир диэн аттаан эһэ сыспыттар. Онтон үөн-көйүүр, ыарыы өрө туран уон оччонон ночооту аҕалан, кэ- ... өлөрө-өлөрө сатаабат буолбуттар дииллэр. Ол курдук, тигээйи туһата элбэх. Бу сотору тойон ыҥырыа уйа оҥостоору дьиэни уоту буулуо. Сорох дьон ону

өлөрөн кэбиһэллэрин сыыһа диибин. Сэрэнэн тутан ылан көҥүлгэ ыытыҥ, уон оччонон туһалыаҕа.

Биир тигээйи хас эмит тыһыынча сибэккини, маһы куоппаһырдар. Оҕону соруйдахха оҕо харыстанньаҥ, аһыныгас буола иитиллэр. Сайын окко сылдьан дьон тигээйи уйатын уоттуур түбэлтэлэрэ баар. Бу эмиэ сыыһа, тумна сылдьыахха буоллаҕа дии. 1-2 тиктэрии доруобуйаҕа туһалаах, ыарыыны утары, сүһүөх, тымныйыы утары, ол иһин, сорох дьон тиктэрэ сатыыллар. Онто да суох бу эрэйдээхтэри, ходуһаҕа уйаламмыттары, от охсуллубутун кэннэ тураахтар, көрө да охсоллоро сүр, тигээйи уйатын алдьатан сииллэр.

Биирдэ сайын убайым Тарскай Р.Е. уонна Олесов Т.Т. оттуур сирдэригэр Дириҥ күөлгэ сырыттым. Дьонум остуолларыгар чэйдээри тиийбитим, остуол үһугар тигээйилэр сылдьаллар эбит. «Хайа, бу кыылларбыт тикпэттэр дуо?» — диэбиппэр: «Тыыппатаххына тыытыахтара суоҕа», — диэтилэр. Кинилэр остуолларын үһугар саахардаах барыанньаны кинилэргэ куппуттарыгар түһэр эбиттэр уонна туһалара диэн сахсырҕаны, күлүмэни остуолга чугаһаппаттар, кэллэхтэринэ тутан кэбиһэр эбиттэр. Сэргэлээххэ күһүн дьиэ тутуутугар кэлбит уолаттар остуолларыгар кэлбит тигээйилэри өлөрөн иһэллэрин көрөн: «Кэбис, өлөрүмэҥ, аһатыҥ», — диэммин остуолтан туспа сиргэ иһиккэ саахар сиигирдэн куппуппар онно түспүтүнэн барбыттара, кинилэри мэһэйдээбэккэ. Хамсыыр-харамай, кыыл-сүөл ыарахан кэмнэригэр көмөлөһөргүтүн умнумаҥ. Айылҕа чөл буоларын умнумаҥ.

Москва мэрэ Лужков мүөт хомуйар тигээйилэри харыстыырга уонна иитэргэ үгүс өрүттээх үлэни ыытар. Биһиэхэ да тигээйи ииттэр кэм кэллэ. Үлэлиэн баҕалаах дьоҥҥо улуус салалтата көмөлөһүөхтээх, өйүөхтээх.

П. ТАРСКАЙ.
Хатас бөһ.

Советует специалист

КАК ПРЕДУПРЕДИТЬ ИНФЕК ИОННОЕ АБОЛЕ АНИЕ

Мероприятия, направленные на профилактику инфекционных заболеваний, называются противоэпидемическими.

Противоэпидемические мероприятия - совокупность рекомендаций, обеспечивающих предупреждение инфекционных заболеваний среди отдельных групп населения, снижение заболеваемости и ликвидацию отдельных инфекций.

Описано много методов профилактики инфекционных заболеваний. Из них можно выделить четыре основных:

* ограничение контактов;
* иммунизация;
* химиопрофилактика инфекций: применение лекарственных препаратов для предотвращения заражения и размножения возбудителя;
* повышение сопротивляемости человека к инфекционному заболеванию.

Ограничение контактов

Ограничение контакта сводится к изоляции больных и инфицированных лиц. Это реально в условиях дома, семьи, где проводятся в основном режимно-ограничительные мероприятия (см.раздел "Изоляция"). В ряде случаев необходимо наблюдение за контактными лицами (обсервация) и даже введение карантина (см. раздел "Карантин"). В отношении части больных может оказаться необходимой госпитализация.

Каждый человек должен помнить, что при появлении первых признаков инфекционного заболевания необходимо немедленно обратиться за медицинской помощью. Утаивание инфекционного заболевания наносит вред, иногда непоправимый, не только заболевшему, но и окружающим. Вспышка инфекционного заболевания может вывести из строя родственников и целый коллектив на работе.

Изолированный инфекционный больной перестает быть источником инфекции в коллективе.

Выявление бактерионосителей среди окружающих проводится специальной службой. Уклонение от медицинского обследования должно рассматриваться как грубое нарушение мероприятий по борьбе с заразными заболеваниями.

Иммунизация

Что касается личной профилактики, то самым надежным способом предупреждения инфекционной болезни является своевременная иммунизация. Необходимо повысить специфическую сопротивляемость организма к тем или иным возбудителям, т. е. воздействовать на иммунитет. Воздействие на иммунитет - иммунизация, которая может быть активной и пассивной.

Иммунитет к инфекционным заболеваниям вырабатывается в период естественного выздоровления инфекционного больного или при искусственном введении здоровому человеку вакцины. Цель активной иммунизации состоит в том, чтобы вызвать специфический иммунный ответ на определенный инфекционный агент - введенную вакцину.

Вакцины производятся из убитых или ослабленных микроорганизмов, вызывающих легкие формы заболевания. При снижении иммунитета вакцину можно вводить повторно. Последующее воздействие того же агента приводит к быстрому повышению резистентности с образованием необходимых иммунных клеток.

При некоторых заболеваниях создание вакцин пока не осуществлено (сальмонеллез, заразный насморк, СПИД и др.).

Пассивная иммунизация - эт введение готовых антител (белков-иммуноглобулинов, образующихся в ответ на введение микроорганизмов или их частиантигена), полученных от человека или животного после активной иммунизации. Иммунитет после пассивной иммунизации непродолжительный.

Химиопрофилактика инфекций

С целью предупреждения некоторых заболеваний проводится профилактическое применение антибиотиков или химиопрепаратов.

Примером может служить профилактика реинфекции при ангине, когда больным после курса пенициллина вводят бициллин-5, что предупреждает осложнение ревматизмом. Употребление мефлохина целесообразно при выезде в климатические зоны, где распространена малярия. Эффективной химиопрофилактикой гриппа является применение ремантадина.

Антибиотики неэффективны при профилактическом использовании с целью предупреждения бактериальных осложнений при гриппе, других острых респираторных заболеваниях, вирусных болезнях с высыпаниями на коже (корь, краснуха, ветряная оспа и др.).

Повышение сопротивляемости организма

Устойчивость организма к различным инфекциям повышает строгое соблюдение правил личной гигиены, рациональное и полноценное питание, витаминизация, применение по показаниям адаптогенов, дозированные физические нагрузки и постоянное закаливание организма.

ИҺИРЭХ ТЫЛЛААР

Күндүтүк саныыр убаастыыр коллегабытын, лаборатория ветеринарнай бырааһын **ВАРВАРА ТЕРЕНТЬЕВНА ДИОДОРОВАНЫ** үйэ аҥардаах айхаллаах бэлиэ күнҥүнэн, дьоһун-мааны үбүлүөйгүнэн уонна өр сыллаах сыралаах, түбүктээх үлэҥ үрдүктүк сыаналанан Саха республикатын тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна бэлиэнэн чиэстэммиккинэн ис сүрэхпититтэн итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит!

Баҕарабыт Эйиэхэ чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, тус олоххор дьолу-соргуну, ситиһиини, дьиэ кэргэнҥэр дьол-соргу тосхойдун, өрүү үөрүү-көтүү, үтүө санаа үмүөрүстүн, кэрэ санаа кэккэлэстин, ыра санаа ыпсан истин диэн истиҥ санаабытын, алгыспытын этэбит. Орто дойду кэрэтэ, туох баар үтүөтэ Эйиэхэ эрэ ананнын.

Нам улууһун ветеринарнай управлениетын
уонна лабораториятын коллектива

Уважаемая СОФЬЯ ДМИТРИЕВНА!

Поздравляем с юбилеем! Желаем от всего сердца крепкого здоровья, удачи во всем, верности друзей, любви родных, детей и внуков. Не волноваться, не грустить, а главное красивой и здоровой быть.

Ансамбль русской песни «Коробейники»

Күндү доҕорбутун, дьүөгэбитин, улуус биир киэн туттар дьахтар салайааччыны, ийэни, эбээни **СОФЬЯ ДМИТРИЕВНА КОБЯКОВАНЫ** 60 сааскын туолбут үөрүүлээх үбүлүөйгүнэн истиҥникитиитик эҕэрдэлиибит!

Дьонум-сэргэм, төрөөбүт Намым туһа диэн туох баар күүскүнуоххун түмэн, өйгүн-санааҕын ууран, биир күн сынньаммакка айымньылаахтык үлэлии сылдьаҕын. Күндүтүк саныыр, киэн туттар, холобур оҥостор киһибитигэр кытаанах доруобуйаны, дьолу-соргуну баҕарабыт уонна бүгүнҥү курдук эрчимнээхтик, үөрэ-көтө, сүбэлии-амалыы, сирдии, үөрэтэ сырыт.

«Ленскэй нэһилиэк» МТ дьахталларын сэбиэтэ

Убаастабыллаах СОФЬЯ ДМИТРИЕВНА!

Олоҕуҥ биир кэрэ-бэлиэ түгэнэ тосхойбутунан ис сүрэхтэн эҕэрдэлиибит, күн сиригэр баар бары үтүөнү, кэрэни баҕарабыт. Бэлиэ күнҥэр олох үөһүгэр тиргиччи үлэлии сылдьаргыттан улаханнык астынабыт, үөрэбит. Дьиэ кэргэнҥэр, ычча ттаргар дурда-хахха буолан өссө даҕаны уһуннук олор, өрүү доруобай буол!

Эҕэрдэни кытта М.И. уонна М.С. Баишевтар,
А.Я. уонна Г.К. Эверстовтар

УЛУУС ОЛОХТООХТОРО БОЛҔОЙУҤ!

«Ыраас уу» 19 л бутылларга
АТЫЫГА БААР:
*** 19 лиитэрэлээх бутыллар;**
*** Илии помпалара (сифон);**
*** Бутыл таһарга табыгастаах ручкалар;**
*** Электрическэй кулердар (сакаас).**

Аппааныга уонна Хамаҕаттаҕа филиаллар аһылыннылар.

Биһиги аадырыспыт: Нам с., Чернышевскай уул. 6 N-рэ, «Реал Право» ХЭТ дьиэтэ «Секо» маҕаһыын утары, тел. 42-6-00, 89142274971. Дьиэҕэ тиэрдэн биэрэбит.

Үлэлиир бириэмэбит: Бэн.-Суб. — 9.00 ч.-19.00 ч. диэри. Өрөбүлгэ — өрөбүл.

«ЫРААС УУНУ ИҺИЭҤ — ЧӨЛ ТУРУКТАНЫАҤ»

ДЛЯ ЛЮБИТЕЛЕЙ АКТИВНОГО ОТДЫХА!

Магазин «БЭДЭР» сообщает о поступлении нового товар— рыболовных снастей от официального дилера фирмы «Cottus»: спиннинги, катушки, лески, блесны, мягкие приманки, крючки и т.д.

«Cottus» — все для удачной рыбалки!

Тел. 89241719299, 29-9-11

ОБЩЕСТВО С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ

ЛОМБАРД

Золото Якутии

Акция

“Счастливый Час”

с 18:00 до 19:00 - СКИДКА 3%

Акция действует до 30 июня

Повышение залоговой стоимости 585° и 583°- по 550 руб.

Ждем Вас по адресу: с. Намцы, ул. Чернышевского, 14, тел. 8 (41162) 431-44

PDF Compressor Free Version

от 20 июля 2010 года
N 4.0/37

ИЗВЕЩЕНИЕ

о наличии предлагаемого для передачи в аренду земельного участка из земель сельскохозяйственного назначения

В соответствии со ст. 34 Земельного кодекса Российской Федерации, ст. 10 Федерального Закона от 24.07.2002 N 101-ФЗ «Об обороте земель сельскохозяйственного назначения» Комитет по управлению муниципальным имуществом администрации МО «Намский улус» извещает о наличии предлагаемых для передачи в аренду земельных участков из земель сельскохозяйственного назначения, находящихся в государственной собственности для ведения крестьянского (фермерского) хозяйства:

— площадью 5 га, расположенного относительно ориентира: Республика Саха (Якутия), Намский улус, Бетюнский наслег, ур. «Бюэкке»;

В соответствии со ст. 34 Земельного кодекса Российской Федерации, ст. 10 Федерального Закона от 24.07.2002 N 101-ФЗ «Об обороте земель сельскохозяйственного назначения» Комитет по управлению муниципальным имуществом администрации МО «Намский улус» извещает о наличии предлагаемых для передачи в аренду земельных участков из земель сельскохозяйственного назначения, находящихся в государственной собственности для передачи в аренду земельного участка из земель сельскохозяйственного назначения для ведения племенного хозяйства по разведению племенных лошадей якутской породы:

— площадью 359 га, расположенного относительно ориентира: Республика Саха (Якутия), Намский улус, Фрунзенский наслег, местности «Чап», «Урэх Урдэ».

За справками обращаться в администрации соответствующего наслега.

Главный специалист КУМИ Г.Н. ШАМАЕВ

от 21 июля 2010 года
N 4.0/38

ИЗВЕЩЕНИЕ

о наличии предлагаемого для передачи в аренду земельного участка из земель населенных пунктов

В соответствии с ч. 3 ст. 30.1 Земельного кодекса РФ, комитет по управлению муниципальным имуществом администрации МО «Намский улус» извещает о наличии предлагаемых для передачи в аренду земельного участка из земель населенных пунктов для ведения личного подсобного хозяйства:

— площадью 2000 кв.м, расположенного по адресу: РС(Я), Намский улус, Хамагаттинский наслег, с. Крест-Кытыл, ул. Новая, 1/1.

За справками обращ. в администрацию соответствующего наслега.

Главный специалист КУМИ Г.Н. ШАМАЕВ

БИЛЛЭРИИЛЭР РЕКЛАМА

Ыһыллыбыт, докумуона суох ботовой УАЗ, илин, кэлин муостар, кабина, кузов, рама уонна кыра уот биэрэр станция **атыыланар.**

Тел. 89248727316

Продам запасное колесо банан от а/м SUBARU FORESTER R-16 диаметр.

Тел. 89241687560

Купим частный дом или квартиру на материнский капитал.

Тел. 89241739823, 89244696764

Семья **снимет** частный дом с гаражом на длительный срок.

Тел. 89142900844

Продается 3-хкомн. квартира в с. Намцы (гараж, баня, огород).

Тел. 42-7-07, 89243690265

Продаю УАЗ-тент 1995 г. вып. после кап. ремонта. Цена — 100 т.р.

Тел. 89241601848

Продаю 3-хкомн. квартиру в центре и участок 15 соток. Есть все. Срочно, недорого. Если оба вместе или варианты.

Тел. 89247627995, 89248615135

Продается участок на Дададре.

Тел. 89248605336

Омурҕанҥа

ИТЭҔЭЙ-ИТЭҔЭЙИМЭ

— Америка президенэ Барак Обама Кытай тойотторугар улаханнык тоҥхоҥноото диэн буруйдаатылар, — диэн «Кыым» хаһыаты сирийэн аҕар Доропуун сонунун быктарда.

— Ону-маны тутуһан түһэннэр, — диэн Сахаар эмиэрикэлэри сэмэлиэн баҕарда.

* * *

— «Суорумньу» кулуупка бара сырыттым. Эн араарбыт дьахтарыҥ баар эбит, — диэн Кууһума мэнэйдэппит курдук эттэ.

— Онтон, ыйыппатыҥ дуо?

— Эс, доҕор! Эйигин кыыһырыа диэммин, — диэтэ Кууһума.

* * *

— Былыр үлэни кыайар дьахтар өллөҕүнэ, сүөһү-ас көрүллүбэт, ыал эстэр турукка киирэрэ, огдообо хаалбыт эр киһи кэргэн кэпсэтэ охсон, оҕотун-уруутун, хотонун көрдөрөөрү ыксыыра, — диэн Мэхээс оҕонньор кэпсээнин саҕалаата.

— Онтон билигин хотон көрөөччүгэ наадыйар эмээхситтэр «Суорумньу» кулууптан арахсыбаттар дииллэр, — диэн Сахаар хантан эрэ истибитин «чап» гыннарда.

* * *

— Элбэх хаһыаты ааҕан, телевизор, радио тугу кэпсиирин бэрытын истэн эрдэ кырдьыаҥ дииллэр, — диэн Сүөдэр бүгүн дьэ мунаарда.

— Мин хаһыаты, кинигэни аахпаппын, телевизоры, радионы сонуннарын эрэ көрөбүн-истэбин. Көр эрэ, баттаҕым олох маҥхайан көрө илик, былыр кырдьаҕастар элбэҕи билиэҥ, эрдэ кырдьыаҥ дииллэр этэ, — диэн Сиидэр киһиргээбиттии кэпсээтэ.

— Баҕар буолуо, саха киһитэ орто сааһа кылгаата диилллэр, — диэн Сүөдэр буруйу хаһыакка түһэрдэ.

* * *

Биэрэпис ыытааччы чааһынай ыаллар кэтэх сүөһүлэрин испиниэктээри ыалга киирбитэ, дьиэ иһэ толору киһи, оҕо-уруу. Ийэлэриттэн сүөһүгүтүн суруйтарыҥ диэтэ.

— Ээ, сүөһүлэрбитин оҕонньорум көрөр, аатын-суолун, сааһтарын, тыһытын-оҕуһун кини билэр, ити билигин аҕай Намҥа барда. Киэһэлик кэлэриҥ буоллар, — диэтэ дьиэлээх хаһаайка.

* * *

Күһүн кутуйахтар сүбэ мунньахтара буолан ааста. Куоскалар сылаас дьиэҕэ-уокка үөскүүр, олорор буолан ахсааннара элбээн, биһигини кутуйах аймаҕы эһэллэрэ кэллэ, икки атах кириилтэн куттанар, онон быйыл «куоска кириибэ» турда диэн айдааны тардыаххa, оччоҕо икки атахтаах куоска аймаҕы суох оҥордоҕуна, өстөөхпүт суох буолуо дэстилэр. Онтон быйыл «сибииннэ кириибэ» диэн баран сибииннэлэри тыыппатылар диэн кырдьаҕас кутуйах мунаарда.

К. ЕРЕМЕЕВ

ВНИМАНИЮ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ ГАЗА!

Намский участок УГРС ОАО «Сахатранснефтегаз» извещает Вас о том, что ОАО «Россельхозбанк» принимает платежи за природный газ.

Напоминаем, что утвержден ФЗ 261 от 26.11.09 г. обязывающий абонентов установить узлы учета газа. В связи с чем, необходимо подойти в кассу УГРС ОАО «Сахатранснефтегаз» по адресу: с. Намцы, ул. Ц. Аммосова, 7, либо дать заявление работникам УГРС на местах населенных пунктов. При себе иметь паспорт (копию) собственника, семейная справка и копии документов, подтверждающих право собственности.

С 26 марта 2010 г. УГРС ОАО «Сахатранснефтегаз» объявляет акцию: установка узлов учета (счетчиков) для жителей частного сектора с отопительными котлами — по 10 рублей, в случае покупки счетчиков у нас, возможны варианты продажи счетчиков в рассрочку.

А также просим оплатить задолженность за природный газ. При просрочке платежей за газ более чем на 3 (три) месяца Поставщик прекращает подачу газа потребителю без дополнительного предупреждения.

Всем, кто еще не перезаключил договора на поставку газа и на техобслуживание, просьба подойти в кассу.

Заявления и оплата принимается в кассе Намского участка УГРС ОАО «Сахатранснефтегаз» по адресу: с. Намцы, ул. Ц. Аммосова, 7, с 8.00 ч. до 17.00 ч., обед с 13.00 ч. до 14.00 ч. Также платежи принимают в почтовых отделениях.

Тел. для справок: 41-4-93

Агентство ритуальных услуг на Чернышевского, 39 реализует и оказывает следующие услуги и аксессуары:

- **заготовка могилы;**
- **изготовление гроба (+оформление);**
- **изготовление ограды;**
- **венки;**
- **памятники и т.д.**

Тел. 8984106174048.

КЭРИЭСТЭБИЛ

Күндү киһибит, Үөдэй нэһилиэгин олохтооҕо Соловьева (Бурнашева) Евдокия Константиновна күн сириттэн барбыта от ыйын 25 күнүгэр 40 хонуга буолар.

Соловьева Е.К. 1951 с. сэтинньи 5 күнүгэр Уус-Алдан оройуонун Кэптэни нэһилиэгэр күн сирин көрбүтэ. 1964 с. аҕатын Бурнашев Константин Константиновиһы — советскай-партийнай, хаһаайыстыбаннай салайааччыны Нам оройуонугар ыыталлар. Евдокия маҥнай Хамаҕатта орто оскуолатыгар, онтон 1969 с. 1 Хомустаах орто оскуолатын үөрэнэн бүтэрэр. «Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» девиһинэн «Нам» совхозка дояркалыы тахсар. 1972 с. Дьокуускайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын техникумугар зоотехническай отделениеҕа үөрэнэ киирэр. 1975 с. үөрэҕин бүтэрэн «Нам» уонна «Комсомольскай» совхозтарга зоотехнигынан, лаборанынан уһун сылларга үлэлээбитэ. 1989 с. пенсияҕа тахсыар диэри Үөдэй детсадыгар үлэлээбитэ. Анаммыт үлэтигэр кыһамньылаахтык, үтүө суобастаахтык, дьоҥҥосэргэҕэ эйэҕэстик, сымнаҕастык сыһыаннаһара. Үчүгэй үлэтин иһин элбэх наҕараадалардаах.

Евдокия Константиновна 1976 с. ыал буолбута. 3 оҕону төрөтөн, иитэн-үөрэтэн дьон оҥортообута, 1 сиэннээх. Үчүгэйдик, дьоллоохтук олорбута. Сүрдээх сымнаҕас, холку, элбэх кэпсээннээх киһи этэ. Оҕолоругар, аймахтарыгар, табаарыстарыгар үтүө сыһыаннааҕа. Кини туһунан үтүө өйдөбүлү үйэлэр тухары илдьэ сылдьыахпыт.

Ийэтэ, кэргэнэ, оҕолоро, кийиитэ, сиэнэ, бииргэ төрөөбүттэрэ

Үндү эдьиийбит Чирикова Татьяна Георгиевна уонна убайбыт Чириков Петр Алексеевич б.дь. от ыйын 13 күнүгэр соһумардык өлөн биһиги кэккэбититтэн туораатылар.

Эдьиийбит Татьяна 1951 сыл от ыйын 24 күнүгэр Кириэс-Кытылга Чириковтар дьиэ кэргэҥҥэ бастакы оҕонон төрөөбүтэ. Оҕо сааһа сэбиэскэй кэм сиэринэн детсад, оскуола, октябренок, пионер, комсомол кэккэтигэр иитиллэн улааппыта.

Милиция дьиэтин таһынааҕы нуучча оскуолатыгар үөрэнэр кэмигэр бу оскуолаҕа эдьиийигэр олорон эрэ үөрэммитэ. Ол олорор кэмигэр милициялар үлэлэрин күрүө быыһынан күнү быһа көрөр этим диэн күлэ-күлэ кэпсиирэ. Онтон ыла милиция буоларга быһаарыммыта, милиция туһунан литератураны күнү быһа ааҕара. Москваҕа баран юридическэй факультеккa иккитэ туттарсан баала хапсыбакка төннүбүтэ. 1974 с. СР ИДьМ кадрыттан ыҥырыы тутан, байыаннай комиссияны ааһан 18 уол ортотугар соҕотох кыыс Хабаровскайдааҕы милиция оскуолатыгар үөрэнэ киирбитэ. 1976 с. бу оскуоланы бүтэрэн, следователь идэтин ылан, лейтенант званиелаах Бүлүү ИДьО следователинэн ананан үлэтин саҕалаабыта. Онно үлэлии-үлэлии Омскайдааҕы үрдүкү милиция оскуолатын кэтэхтэн үөрэнэн бүтэрбитэ. 1978 сылтан 1984 с. диэри биһиги улууспутугар — Намнааҕы ИДьО үлэлээбитэ. Бэйэтэ билинэринэн төрөөбүт оройуонугар үлэлиирэ ыарахаттардаах этэ. Тус олоҕун умнан туран бэриниилээхтик үлэлээбитэ. 1984 сылтан 13 сыл устата Абый оройуонугар старшай следователинэн ананан үлэлээбитэ. Ол кэмҥэ Абый олохтооҕор Дохунаев Г.А. диэн киһиэхэ кэргэн тахсан 11 сыл олорон баран оҕото суох биричиинэнэн арахсыбыттара. 1997 сылтан Дьокуускай куорат ис дьыалатын управлениетыгар отдел начальнигынан уурайыар диэри үлэлээбитэ.

Үлэтигэр бэриниилээхтик үлэлээн, биирдэ даҕаны оправдательнай бириигэбэр ылбакка, подполковник званиеҕа тиийэ үүнэн, РФ, СР ИДьМ элбэх грамоталарынан, «Милиция туйгуна», «Выслуга иһин» үс степенинэн, «Маршал Жуков», «Саха республикатын бэрээдэккэ, сокуоҥҥа эҥкилэ суох үлэлээбитин иһин» мэтээллэринэн наҕараадаламмыта.

Биһиги эдьиийбит киһи быһыытынан сүрдээх судургу, наада буоллаҕына кытаанах майгылаах этэ. Ханна да сырыттар, үлэлээтэр ыалдьыттыы кэлэригэр куруук хас биирдиибитигэр кэһиилээх, илии тутуурдаах сылдьара. Абый оройуонугар олорор кэмигэр үксүбүтүн ыҥыран ыалдьыттаппыта, бултаппыта.

Күндү эдьиийбит, быдан дьылларга быраһаай, төрөөбүт Намыҥ буора сымнаҕас суорҕан, тэллэх буоллун.

Тиһэх суолугар атаарарбытыгар көмөлөспүт бары аймахтарбытыгар, табаарыстарбытыгар, ыалларбытыгар, бииргэ үөрэммиттэригэр, Саха республикатын ИДьМ следственнэй отделыгар, Намнааҕы ИДьО махталбытын тиэрдэбит. Баҕарабыт барыгытыгар туйгун доруобуйаны, оҥорбут үтүөҕүт хас эмэ төгүлүнэн эргийдин диэн алгыыбыт.

* * *

Баар-суох соҕотох убаастыыр убайбыт Бүөтүр эрдэ абаҕабыт өлөн оҕо эрдэҕиттэн хара үлэҕэ уһаарыллан улааппыта. Оскуоланы бүтэрэн баран, соҕотох ийэтигэр көмөлөһөөрү «Нам», «Комсомольскай» совхозтарга механизатордаабыта. Үрдүк таһаарыылаахтык үлэлээбитэ. производство маяга этэ. Биирдэ оройуон передовиктарын мунньаҕар үс Чириковтар Знамя тутан киирбиппитигэр киэн туттубуппун олох умнубаппын диэн кэпсээбитэ. Хаартыскалары бэрийэ олорон убайбыт бэл өлгөмнүк подсолнух үүннэрэн аттыгар агроном Еремеев И.Л. турар хаартыската баарын көрдүбүт. Убайбыт сааһыран баран ыал буолбута да, 4 оҕону төрөтөн, иитэн, үөрэттэрэн олох суолугар таһаартаата. Күндү убайбыт Бүөтүр быраһаай, уһун уугар сымнаҕастык утуй.

Модуттан, Көбөкөнтөн Чириковтар, 1 Хомустаахтан Ощепковтар

Биирги үөрэммит дьүөгэбитигэр Чирикова Оляҕа уонна кини дьиэ кэргэнигэр тапталлаах аҕалара

ЧИРИКОВ
Петр Алексеевич

олохтон барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Доҕотторуҥ — 2006 с. 11 «а» кыл.

Редактор В.Г. КАСЬЯНОВ

ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура — **41496**; ; бухгалтерия — **41141**; факс — **41141**; редакционнай- издательскай ситим —**41332**

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, «Нам улууһун «Э сиэли» хаһыат редакцията» государственнай учреждение. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ сокуоннарын тутуһуну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ Госкомитетын СР регионнальнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — **ПИ №19-0428.**

Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэҕитин, дьиэҕит аадырыһын чопчу ыйы. Редакцияҕа киирбит суруктар төннөрүллүбэттэр. **Автор этэрэ хаһыат санаатыныын мэлдьи биир буолбат.**

"ЭНСИЭЛИ" - Нам улууһун хаһыата.
678380, Саха Республиката, Нам улууһа, Нам сэл, Заложнай уул 4.
E-mail: editor@namtsy.sakha.ru

«Э сиэли» хаһыат РИС талылынна, та ылынна уонна бэчээттиир сыаҕар бэчээттэннэ.
Аадырыһа: Нам сэл. Заложная уул. N4
Формата А3. Кээмэйэ 2,0 бэчээт. лиис.

Кө үл сыананан атыыланар

Индексэ — 54889. Тираһа — 2004
Бэчээккэ илии баттаныытын графига — 12:00 ч. 23.07.2010 с.
Бэчээккэ илии баттанна —11:20 ч. 23. 07.2010 с.

PDF Compressor Free Version